Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ★ ЕРА, 11 МАЙ, 1989 ШУ. ★ № 56 (7714). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

Лаьрхlар кхоачашду

Хlанз моллагlча предприяте коллектива балха мах беча хана эггара хьалха хьоаду цlена пайда баккхара даькъе цунна нарагlдаьннараш. Цох тамаш елга а дац, хlана аьлча шерра юкъеенай вай вахара боахама расчет. Цо дlадех болх овсарегlа бар, рузкъана кхом бар, къахьегама дисциплина лакхъяр. Цу хьакъехьара хувцамаш дукха хиннад укх тlеххьарча хана Грозненски мехлесхоза коллектива балха тlа.

Соахка 212 эзар сом гаргга цlена пайда баьб мехлесхоза коллектива. Из планага а шу долалуш тlаийцача декхарашка а диллача тоъала дукхагlа да. Кхы мел долча технико-экономически хьокхамегlа а планаш кхоачашъе аьттув баьнаб укхазарча болхлой.

Хlаьта цар дераш атта гlулакхаш дац. Масала, «Терек» яхача объединенена цар лоаттаю мебель хьаяра эша заготовкаш, фанера, декоративни планкаш. гlандашта эша оатхалаш. Иштта укхаза арахец халкъа эша товараш: маькхи баьцадаараши оата улгаш, скалкаш, белашта эша lержаш, кхы р а ш. Кастта хьаде доладергда шахматни истолаш, маькх чулелаю яьшкаш, паркет.

Хьинаре болх баьб мехлесхоза коллективо карарча шера хьалхарча квартале. Планал совгlа кийчъяьй 26 кубометр хьу, арахийцача продукце боарам 106 процент гаргга ба. Цхьабакъда, массарел дикагlа латт гlулакх хьу араозача. Из декхар укхаза кхоачашдаьд 119 процент. Халкъа эша товараш мехлесхоза коллективо арахийцад 108 эзар сома маьха, план 102 эзар сом мара доацача.

Мехлесхоза дикагlболча къахьегамхоех дувцаш хилча массарел хьалха белгалбаха боагlа М. Магомадова, З. Чагаева, Ф. Тазуркаева, М. Ацаев, Ш. Байсаров, мастер М. Мусаев, лесничеш В. Атамазов, Х. Арсанов, дукха кхыба р а ш. Шоашта хьалхашка латтача декхарех тlехдика лоархlабу уж.

— Шера планех тхоаш лоархlадергхиларах шеко йолаш дац тхо, — аьлар керттерча лесниче Гераскин Михаил Васильевича. — Из дара низ, хьинар кходергдац оаха.

Деша дай бац

Низкъала кхоачашъяьй Грозненски райбыткомбината коллективо карарча шера хьалхарча квартала план. Цlена пайда баккхарах вlалла дувцалга а дац укхаза. Хьалха ше хьахьоарчадаь декхараш дlатакха а аьттув ца боалаш хьувз комбината болхлой.

Геттара тlехьаюсаш я М. Бикаев керте латта Алхан-Кал е р а баракъаш тегача цеха коллектив. Ший декхараш 60 процент мара кхоачашдац цо. Цунца «яхье» баьнна хьувз Долинское яхача юртарча цеха болхлой а. Уж кхы а чlоагlагlа тlехьабисаб.

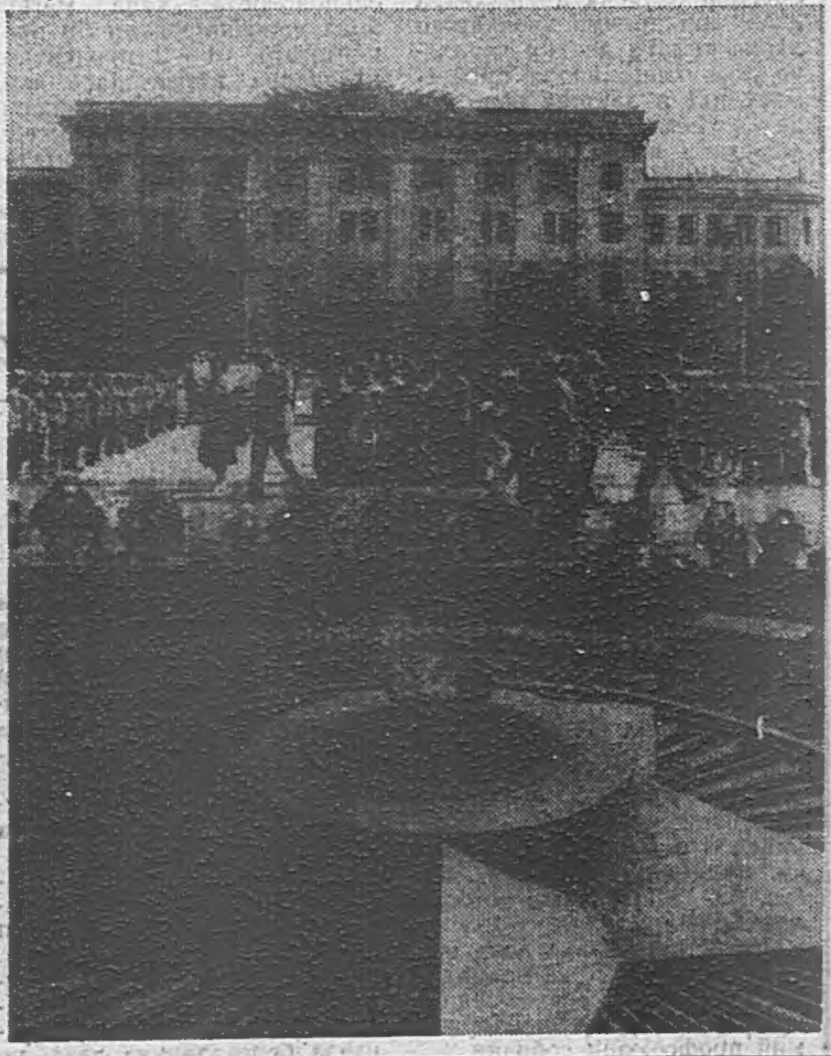

Коталон цlей дездеш

Укх тlеххьарча массехк шера Коталон цlей дездеча хlара дийнахьа город Грознен центральни В. И. Ленина цlерагlча майдан тlа торжественни хьале шоай низий хьажар чакдоах города юнармейски подразделенеша.

Тlема а къахьегама а ветеранашта, шоай боккхагlболча новкъосташта, даьштаноанашта, даьдаьшта, Афганистане шоай интернациональни декхар дизза кхоачашдаь цlэбаьхкача бlухошта цар сийлен традицеш яхьа ма йоагтlара шоаш йизза дlахьоргхиларах ший тайпара юнармейцаша луш дола рапорт да из.

Иштта хилар хlанзарча шерарча 9-ча мае а. lуйрийна цхьайтта сахьат даьнна ха. Трибуна тlа латт республика, города партийни, советски, комсомольски, профсоюзни органий, общественни а къахьегама а организацей а викалаш, тlема а къахьегама а ветеранаш. Майдан гонахьара улицаш хьалйизза латт цу дог гlоздоаккхача къонала цlейга хьажа баьхка дукха грозненцаш.

Зовне ек фанфараш, юнармейций цlей хьаделлаш шийга денна рапорт хьа а эцаш, кхувш боагlараш даькъалбувцаш къамаьл ду город Грознен «Зарница», «Орленок» яхача тlема-спортивни ловзарий командующе. Грозненски маькхъеча комбината граждански оборона инженер волча, запаса полковника Ефанкин Борис Федосеевича. Цо дувц дикагlйолча школай, СПТУ дешархоша баьча боккхача тlема-патриотически лехама балхах, царна цу даькъе карагlдийннача дикача гlулакхех.

СУРТАШ ТlА: 1) Даим а йоагаш йолча цlера юххе. 2) венокаш lойохкаш латт. 3) В. И. Ленина цlерагlча майдан тlара юнармейций парад.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурташ.

КЕРДА ТАРОНАШ ЛЕХ

— Карарча шера хьалхарча квартале хьинаре къахьийгад тха хьайбаш леладераша, — аьлар Грозненски района «Молочный № 1» яхача совхоза директора Дарчиев Мовлид Хасановича. — Бакъдар ала ма дезий, юххьанца тешаш вацар со lан бетташка иштта дика хьокхамаш долаш болх бе тхоай аьттув баргба аьлча. Дагаухар дlададахача шерашка хьийга халонаш.

Директора яхар кхетаде йиш йолаш да. Массехк шера доакъар ца тоъаш бала эзабар совхоза хьайбаш леладераша. Февраль хьатlа а кхачале, кхоачалора йол. Цул тlехьагlа аргlа хьатlа кхоачар чана а силоса а. Хlаьта кхыдолча доакъарех вlалла дувцалга а дацар. Лоалахой болча, республика районий дуккхача боахамашка доакъар дохаш го тувса безаш хулар. Зехьа довра lалаьмате дукха рузкъа, геттара лакхлора хьайбай продукци яккхарга дlадодар.

Соахка цу тайпара хьал дохаде аьттув баьлар. Боккха теркам тlабохийтар укхаза доакъар даккхара, леладара, кхом беш хьайбашта дlадалара. Эггара хьалха белгалдаккха деза, йол, ча, силос, сенаж совхозе планага диллача 150 процент lалашъяь хинналга.

— Сона хетачох, lа кхы а кхаь бетта дlаьхделча а, хьайбашта дlадала хlама доацаш дусаргдацар тхо, — йоах М. Х. Дарчиева. — Тахан а тlехь тайп-тайпара а дика а доакъараш да фермашка. Цу гlулакхо таро енна тхона шурей дулхи даккхара планаш дикка тlехкхоачашъеш къахьега.

Хlанзле хьадоладеннад баьццара доакъар. Совхоза фермашка долхача наькъашка каст-каста го йиш я цох етта тракторий лафеташи автомашинаши. Хьокхаш я рапси рожи. Цо а новкъостал ду ди тlехьа шура тlакхетийта, хьайбай дозал дикка алсамдалийта.

Карарча шера хьалхарча квартале, план 4500 тонн йолаш, 4922 тонн шура ехкай пачхьалкхенга совхоза хьайбаш леладераша, вешта аьлча, шоашта хьалхашка латта декхараш 109 процент кхоачашдаьд. Толамаш даьхад дулх дlачулуча даькъе а.

Планагlа 600 тонн йолаш, кхаь бетта дlачуденнад 686 тонн дулх, е 113 процент. Хlара lаттагара яьккха шура йиъ бlаь килограммага дlагlорттташ я. Цу тайпара дика хьокхамаш да аьнна курал е йиш йолаш кхы боахам бац районе.

Дукха ха йоацаш совхозе торжественни собрани хилар. Цига бар администраце, парткома, профкома, ВЛКСМ комитета викалаш. Иштта укхаза баьхкабар боахама хьайбаш леладераш а. КПСС Грозненски райкома секретара Л. Коркоценкос царна елар карара кара тела Цlе байракх. Из совгlат царна делар районерча боахамий хьайбаш леладерашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яккхар бахьан долаш.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьннаб И. Алхастова кулгалдеча арендни звенон хьайбаш леладераш, доаркаш Магомадова Зулпа, Алхастова Кока, Закиевгlар Маликен Зинан, дукха кхыбараш. Шера хьалхарча кхаь бетта санна дика болх баьб цар апрель бетта а.

— Совхоза экономика хьайбай боахаме долча хьалах тийша йолга дувца а дезац мотт сона, — йоах Дарчиева. — Цудухьа низ кхобергбац оаха цу даькъера кхоачамбоацараш хаьдда дlадахара а хьайбай продукци яккхараи из пачхьалкхенга йохкараи керда таронаш лахара а.

М. МУРАТОВ.

НАЗРАНЕ ХИННА МИТИНГ

Самардийнахьа городе Назране хилар Сийлахь-боккха Даймехка тlом чакхбаьнна, котало яьккха 44 шу далар дездара хетаяь йола массови митинг. Из хилале хьалхарча дийнахьа тlем тlа байна бlухой дlабехка боахкача моттигашка цар сийна зизаш дехкар вай мехка тайп-тайпарча миlивгашкара баьхкача хьаьшаша.

Митинге дакъа лаца арабаьннабар района, города Назрана къахьегамхой, тlемеи къахьегамеи ветеранаш, кагирхой.

Тlем тlа байнача бlухой сийна цlаккха ца йовш, даим йоагаш йолча цlера хьалхашка митинг дlайолайир Назрановски райисполкома председатела А. П. Бондара.

Цо лоацца дийцар укх 44 шера вай мехка машарерча вахаре хьабенача наькъах, районерча хьалах, гlулакхех, коталон денга даьхача толамех.

КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара А. А. Мякиева гулбеннараш а района бахархой а цlейца даькъала а бувцаш, дlайхэ дош аларца ловца баьккхар. Кхувш йоагlача тlехьен интернациональнии патриотически кхетам балара хьакъехьа дийцар.

Митинге дакъа лоацаш а къамаьлаш деш а бар района военком Г. А. Тисменецкий, тlема ветеран Л. П. Коломиец, района тlема ветераний Совета председатель отставке вола подполковник Плиев Саварбик, ВЛКСМ Назрановски райкома хьалхара секретарь Х. Султыгова, кхыбараш.

М. АНГИЕВ.

КПСС обкоме

Укх шера 5-ча мае хиннача КПСС обкома аргlанарча заседане дийцар шийттагlча пятилетке республика производственни йоацача сфера объекташ хьалъярах йола заданеш кхоачашъярах дола дош.

Белгалдаьккхад, КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа, наха чубаха фусамаши соцкультбыта объекташи хьалъяра гlулакхо хьалхале дlалаьца хилар. Цу дерригне аьттув беннаб карарча пятилетке юкъера лаьрхlача хlара шера юкъейоалаеш йола фусамаш, дешара, унахцlенал лораяра, культура объекташ дукхагlа хилийта.

Цунца цхьана, производственни йоаца объекташ хьалъяра темпаш кхоачам болаш яц республикерча социально-культурни сфера материально-технически база сиха дегlайоалаелга lалашдара тlадерзадаь декхараш хаьдда кхоачашдара.

Дуккхача партийни комитеташа, советскии боахамеи органаша тlахьожам ца лоаттабарах, доагlар хьа ца дехарах, мелал гучаялийтарах «Фусамаш-2000» яха программа кхоачашъелга кхерамеча хьале оттадаьд, цхьайола соцкультбыта объекташ хьалъяра темпаш лохъялийтай. Ер пятилетка йолаелча гlоне пайда ца эцаш дисад 50 миллион сом, эксплуатаце дlаденнадац 300 квартира чуйола цlенош, 6586 моттиг йола школаш, 720 моттиг йола клубаш.

Из тlехьадисар нийсдалара эггара хьалха бехке я «Чеченингушстройматериалы», «Чеченингушстрой», «Чеченингушагропромстрой», «Чеченингушводмелиорация» яхача объединеней, «Чечинггражданстрой» треста, Министрий Советан Грозненски горисполкоман чуйоагlа капитальни гlишлош яра управлене, хlаьта иштта боахама способагlа гlишлош хьалъеча цхьайолча кхыча предприятей партийни организацеши кулгалхойи. Цу коллективашка кхоачам боллаш теркам тlабахийтац боахам лелабара керда экономически методаш юкъейоалаяра, балха дикагlйола опыт lомаяраи дlайоаржаяраи, лакха говзал йола кадраш хьалкхеяраи балха тlа дlачlоагlъяраи.

Республикана эшарашта биззача боараме жоп луш дац наьхен жилищно-гlишлон кооперативаи чотагlа гlишлош хьалъяра боарамаш. Цу хьакъехьара декхараш 34 а 39 а процент мара кхоачашдаьдац.

Цхьайолча партийни комитеташа эсала чакхбоаккх гlишлон комплексана кулгалделга эргадаккхара тlаберзабаь болх, кхоачам боллаш яц укхаза самокритикеи долаш дола кхоачамбоацараш ира дувцари.

КПСС обкома бюрос белгалдаьккхар КПСС Грозненски (В. А. Куценко), Малгобекски (Н. М. Морева) горкомаша, парте Ленински (Е. И. Пучков), Назрановски (А. А. Мякиев), Урус-Мартаноски (В. Т. Сагаев), Сунженски (В. В. Попова) райкомаша производственни йоацача сфера объекташ хьалъяра партийно-политически lалашо яра болх кхоачам боллаш ца белга, царгара хьадийхар социальни деш къоастадеча этта хьал овлангара денз хувцалга а планови декхараш хаьдда кхоачашделга а.

Производственни йоацача сфера объекташ хьалъярен уж эксплуатаце дlаяларен пачхьалкхен планаш кхоачаш ца яри гlишлош хьалъяра болх эсала вlаштехьбаккхари бахьан долаш, Госагропрома председатела заместитела, «Чеченингушагропромстрой» яхача объединене кулгалхочоа коммуниста Р. А. Омаровна строги выговор яьй. Партийни взысканеш яьй КПСС членашта «Чеченингушстройматериалы» яхача объединене генеральни директора Р. Т. Голбураевна, «Чеченингушводмелиорация» яхача объединене хьалхарча заместитела М. С. Висаитовна, «Чеченингушстрой» объединене парткома секретара А. Б. Джукаевна.

КПСС обкома бюрос дlааьлар «Чеченингушстрой» объединене (Я. М. Мамадаев), «Чечинггражданстрой» треста (А. М. Цуров), Нохч-Гlалгlай карьероуправлене (В. М. Вашаев), НГlАССР Министрий Советерча капитальни гlишлош хьалъяра управлене (М. А.-К. Магомадов) кулгалхошка - коммунисташка наха чуlе фусамаши социальни гlишлоши хьалъяра планаш кхоачашъяра, цу хьакъехьа йолаш йолча таронех пайда эцара уж бехктокхаме болга.

Эшаш йола поручепеш енай к о м м у н и с т а ш т а, НГlАССР Министрий Совета председатела заместителашта А. А. Мальсаговна, Т. У. Махмудхаджиевана, К. С. Салтахановна, республика кхыболча кулгалхошта.

Дийцад историн къамашта юкъерча гlулакхийи проблемех йолча лекционни пропагандана перестройка еш «Знание» яхача общества республикански организаце беча балхах дола дош. Белгалдаьккхад парте XXVII съезда, XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенеша, къамашта юкъерча гlулакхий хьакъехьа хургйолча КПСС ЦК Пленума кийчо е йоларо «Знание» яхача общества республикански организаце лекторий болх айбаь хилар. Дукхагlа йийшай цу проблематикагlа йола лекцеш, нийсагlа дlаювца йолаяьй даймехка исторе ца йовзаш хинна оагlош. Лекторий выступленешка дукхагlа я объективности конструктивности, «Знание» общества членаша дlачlоагlбаьб шоаш революционни хувцамаш дара пропаганда еча, социалистически интернационализмаи советски халкъий доттагlалеи идеяш наьха сакхетам чу чlоагlъеча партийни комитетий хьинардола гlончаш санна.

Цунца цхьана КПСС обкома бюрос лерхl историн къамашта юкъерча гlулакхийи проблемех йолча лекционни пропаганда лоаттам, цун кlоаргал, из дlаяржар биззача боараме вай общесте чакхйоаккхаш латтача перестройка, демократизаце, гласноста динамизмага хьежжа йоацаш. Дукхача лекторий выступленешка хьалха а санна къамий даькъера карагlдаьннараши толамаши дукхагlа дувцара тlаерзаяь цига нийслуш йола вlашдухьаленаш, гlалаташ, проблемаш къайла кхухьаш йола дукхагlа я «лозунгови» пропаганда. Кlезига я нохчийи гlалгlайи меттала ешаш йола лекцеш, хlаьта гlумкий, эрмалой, аварски, негlий, кхычар меттала йола лекцеш вlалла а ешац.

«Знание» яхача общества правлене мела эргайоах ший организацей балха методаш, «герга истолаш», хеттарийи жоп даларей сайренаш, проблемни семинараш, дискуссионни клубаш санна йола активни формаш балха эсала юкъекхувл. «Знание» яхача общества дуккхача лектораша наступательни пропаганда лелаяц интернационализмана хийра йола идеяши оамалаши лелаеча самодеятельни общественни формированей викалашта духьала, царца дискуссеш яц.

Балха эффективноста негативно lаткъ лекторски кадраш дукха хувцаш хилар, кхыча общественни организацешцеи творчески союзашцеи координаци еш а вlаши цхьана гlулакхаш леладеш а ца хилар. Лекционни пропагандана кулгал делга мелдалийтад партийни комитеташа а. Парте Надтеречни, Грозненски, Шалински райкомашка кlоаргга анализ яц лекторий выступленешта, къахьегамхошта юкъе беча интернациональнии патриотически кхетама болх дlахо тоабара.

Парте обкома бюрос «Знание» яхача общества республикански организаце правлене (В. Б. Виноградов, З. К. Бийболатов, И. Р. Лоов) теркам тlаэзаб долаш долча кхоачамбоацарашта, хlаьта лоацца хана историн къамашта юкъерча гlулакхийи проблемашта йола лекционни пропагандана перестройка елга lалашдара. Соцам тlа белгалдаьхад цу балха хаьдда дола лостамаш.

КПСС обкома бюро дийцад иштта кхыдола дешаш а.

Во тlакхаьчараш цхьаь бутаргбац

ДЕКХАРИЙЛА ХИЛАРАХ БЕШ БОЛА КЪАХЕТАМ

Тха газето кепатехай Ножай-Юртовски, Советски, Веденски, Малгобекски районашка бахача наха lаламо даь хинна зенаш дувцаш йола итташ материалаш. Газета дешарашта биззача боараме дlадовзийтад lаламо бахача наха мел доккха зенаш даь хинналга а, хатар денача лоаман юрташта гlо-новкъостал дара советскии партийни органаша деш долча гlулакхехдар а. Амма, редакце цlерагlа моттигерча lаьдалашеи иштта лакхехьа латташ болча чиновникашеи, уж зе хиннача наьха хьашташ ледара леладеш хилараха йоагlача тайпара цар теркo еш ца хиларах а письмош ух.

Масала, укх тайпара письмо яздаьд «Нана-турпал» яха цlи лелаеш йолча Т. Абуевас, ше Энгеной яхача юрта хинначул тlехьагlа: «Со геттара цецъяьккхар цу юрта бахаш болча нахага долча къеча, мискача хьало. Хlанз а тlехь шоаш хьалъяьча бунашка бахащ ба уж. Царна хlанз а зе хиннача наха йийкъай яхаш, нахал доаккхаш республикански радиси телевиденеи гlолла, иштта газеташ тlа йийца йола палаткаш екъанза я. Полевой кухнеш, мала хий, иштта кхы а эшаш дола материальни гlо-новкъостал дергда аьнна дар. Амма, цу мел дийцачох цхьаккха хlама доацаш да. Теша йиш йийте правительства керте латташ волча Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета Председатела М. А. Керимова деча къамаьлех?»

Боккъалдар дийцача, халача хьале этта бола нах кlаьдбеннаб хьежа, царна кlордадаь хила тарлу «дергда», яха дош. Деш хlама дац аьнна ала йиш яц, амма деш дар а кхы да веларгволаш дац. Тlеххьарча хана вай геттара дукха бувцаш бола къахетам, дехьарен-сехьарен хоадабаь, готтача бюрократически «укхаза денз цига кхаччалца» яхача принципа кавычкашта юкъе бихьаб. Хlаьта саго беш бола къахетам служебни декхараша дlадеххарах а доацаш, ший дег тlара халача хьале эттача наха гlо-новкъостал де безам хиларах дола дика гlулакх да.

Цу темагlа да Ножай-Юртовски Центорой яхача юрта бахаш болча наха яздаь дола каьхат а (30 совгlа саго кулг яздаь дола письмо). Хатар хинна волча Асхабова, Абаева, Даудова, Мурадова иштта кхыбараша бlаьшеренашка дай баьха йола моттигаш юташ мел чlоагlа дега вас хинна йиталга дувцаш язду. Цунца цхьана доагглаш дола хаттар оттаду — цхьан юрта баьха цхьатарра бахатар хинна бола нах фу бахьан долаш кхаь категорех бийкъаб? Хlаьта, хьалхарча категорех бийкъа болча наха цхьан тайпара кlезиг-дукха новкъостал деш дале, вокхарна цхьаккха тайпара из деш ца хилар а?

Цу письмо тlара да ер: «Эвакуаце йолаяьча хана тхога категорех лаьца цхьаккха тайпара хьоаха а диназар, хlаьта эвакуаци яь яьначул тlехьагlа юрта баьха бола нах кхаь категорех бийкъар. Хьалхарча категорена юкъе бихьа болча наха Госстрахо дохадаьча цlеноех компенсаци елар, республика масса йолча миlингера царна новкъостал ду. Хlаьта тхона хlана лац Госстрахо из компенсаци, тхо а тхоай цlеношкара кхы де хlама доацаш даьнна, тхоай кхуврчаш дита шаьрача аренашка юха цlенош хьалде дезача хьале этта деций?

Эвакуаци яьча хьалхарча деношка денз № 21 йолча СПТУ общежите тха юртара 100 совгlа дезал бах, амма, къахьегама коллективаша деш дола новкъостал, тхога ца кхоачаш, Беркат-Юрта кхоач. наха деш дола новкъостал массанешта цхьатарра.

Училища территоре тlа болх беш я столови, амма цо беш бола болх чlоагlа ледара ба. Цхьаькха а да — цхьан кlира мах бала ца безаш кхоаб тхо, вокха кlира, ахча дале а деце а, буача кхачан мах дlабех тхогара. Мишта кхетаде деза из?

Иштта, маьхагlа а мах боацаш а кхачан продукташ, промтовараш дахьац тхо долча».

Иштта тlагlолла, ледара леладеш долча гlулакхашта тхов-кlийле йоацаш биса бола нах чоагlа раьза бац. Цу тайпара декхарийла хиларах беш болча къахетамо цlендийя дlадоаккх советски партийни органаша зе хиннача наьха вахар а быт а тоаде гlерташ деш дола гlулакхаш. Ха енай аьнна хет сона республикай Министрий Совето из массанена лазар деш дола дош дlадаккхара эшаш дола гlулакхаш де дезаш.

А. УЛАЕВ.

КОЛЛЕКТИВА СИЙ

Республикерча дикагIйолча промышленни предприятех цаI я «Кавэлектромонтаж» яхача специализированни треста чуйоагIа Грозненски монтажни управлени. НохчГIалгIайчене цхьаь цаI нах баха пункт яц цун болхлой ца кхоачаш. Управлене коллектива керттера декхар — республикерча промышленни предприятешка, керда хьалъяьча нах бахача гIишлошка а соцкультбыта объекташка а электрически ток чуйиллар, трамвайнни троллейбусни линеш йоххача электричествоца Iалашо яр. ХIаьта шийна хьалхашка латтача декхарех укхазара коллектив мишта лоархIаю къаьгта хьахьокх цо цахаддаш доахача къахьегама толамаща. Масала, дIадахача шера хьалхарча квартала итогех цунна еннай КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх. Шу чакхдоалаш а дезача совгIатаца белгалдаьккхар управлене болхлошта карагIдаьннар — КПСС Грозненски горкома карара кара тела ЦIе байракх елар цунна.

— Соахка тха коллективо де дезаш хинна электромонтажни балхаш 4767 эзар сома маьха дар, — аьлар управлене планови отдела начальника Л. Серебряковас. — Юххьанца, бакъдар ала ма дезий, тхоашта из декхар кхоачашдулургда аьлча тешаш дацар тхо. Оттаяь планаш низкъала яр тхаяр санна йоккха йоацача коллективана. Цхьабакъда, хьалхарча квартала итогаша дог ураоттадир наьха, шеко дIаяьккхар. Шера даь балхаш 4793 эзар сома маьха хилар тIеххьара.

Хьинаре къахьийгар № 1 йолча участка болхлоша, шоай декхараш 104 процент совгIа кхоачашдир цар. Царга дIагIортташ да № 2, № 3 йолча участкай коллектива хьокхамаш а. Ханал хьалха планаш кхоачашйир управлене гIишлон участка къахьегамхоша. Духхьал цхьа линейни участок мара яц укхаза тIехьаюсаш. Из а дукхагIча даькъе цун бехкагIа дац, шоай декхараш лерттIа кхоачаш ца деча республикерча гIишлон организацей балхах хьадаьнна «бернат» да из.

Управлене коллективо тIагIертта беча балха масалаш хьадоаладе лов сона. Соахка цо дIа а оттаяьй, болх бе а йолаялийтай шовзткъа гаргга распределителя подстанции, бархI километр дIоахал дола лакхарча напряжене линии йиллай, 160 километр электрически сетешта монтаж чакхъяьккхан, дукха балхаш даьд электрооборудовани тоаеш, городашкара а юрташкара а улицаш сийрдайоахаш, трамвайнни троллейбусни керда маршруташ йохкаш. Из мара деций. Доацача юкъа чакхдаьхар республикански больница терапевтически корпусе свет чуйиллара балхаш. Цу тайпара балхаш чакхдаьхар дуккхача нах бахача цIеношка, берий бешамашка, культура цIеношка, кхыйолча объекташка.

Карара шу долалуча хана управлене кассе миллион сом совгIа ахча дар. Кхы Iаяха дукха предприятеш яц вай республике из ала йиш йолаш. ХIаьта шера баьккха цIена пайда 123 эзар сом гаргга хилар. Ши бIаь ткъо саг мара чу ца воагIача коллективо из даьд аьлча теша хала да.

ТIагIертта а сихха а де дезаш гIулакхаш дукха дале а, цахаддаш тайп-тайпара мероприятеш чакхйоах управлене коллективо. Масала, духхьал рационализаторий конкурсаш соахка укхаза йиъ хиннай. Уж чакхъяьхай йоккха опыт йолча а къоначa а болхлоштех специалисташтех юкъе. Цу конкурсашка коталонаш яьхарех ба № 1 йолча участка кулгалхо Ф. Космынин, № 2 йолча участка болхло А. Лестовский, кхыбараш. Цар кийчъяьча предложенеша эзараш сомаш кходе таро еннай коллективана.

Бокха теркам тIабохийт укхаза социальни дешащта. Цу хьакъехьа дувцаш эгтара хьалха белгалдаккха деза управлене кулгалхоша, къахьегама коллектива совета членаша, болхлоша шоайла дага баьнна, шоай чотера ахча 30 квартира чуйола цIа хьалдара дIахьожадаьлга.

— Ховш ма хиллара, — йоах управлене партбюро секретара Супрунин Николай Андреевича, — ши эзарлагIа шу долалуш хIара советски дезал къаьсттача квартираца е шийн доалахьарча цIенца Iалашбара программа тIанийцай парте. Городерча гIишлонхоша фу ду хьежаш дагIа лаьрхIадац тхо. Тхоай гIишлон участок вIашагI а елла, цIа хьалде доладаьд оаха. ХIанз цу объекте балхаш кхехкаш да. Из цIа йистедаьлча тха управленера цхьаь цаI саг вусаргвац квартирий очереде, хIаране хьашташ кхоачашхургда.

Ер шу доладелча экономически реформа шоллагIча моделага яьлар управлене коллектив. Укхаза деррига а — алапи далар, морально-материальни Iалашо яр, социальни дешаш къоастадар — къахьегамхоша хьадаьчох, баьккхача пайдах тийша да. Кхычахьара новкъостал хиларга, цхьаннахьара «камаьрша воти» гучаваларга даха дог дац. Ма дарра аьлча, шийн кхел ше къестаю коллективо.

ДIадехарашка хьежжа айбеннаб наьха бехктокхам. ХIанз тIехьаюсаш цхьанкха подраздлени яц укхаза. Шера хьалхарча квартале, планагIа 478 эзар сом долаш, 571 эзар сома маьха балхаш даьд управлене коллективо. БIубенна къахьийгад № 3 йолча участко. 38 процент тIеххоачашдаьд цо шийн декхараш. Иштта дика болх баьб кхыча участкаша а.

— Цу юкъа оаха электроэнергеца Iалашъяьй 36 объект, — йоах Н. А. Супруна. — Царна юкъе да нах чубаха 17 цIа, кхоъ берий беш, шиъ общежити, Леонова цIерагIча улицагIа йола профессионально-техни ческий училище, кхыяраш. Уж деррига балхаш деча дакъа лаьцарех ба парте городской комитета член, тха партийни организаце бюро член, йоккха стаж йола коммунист, монтажникий бригадир Ю. Мищенко, пенсе ваха вале а, овсаре болх беш вола къоначар хьехамча М. Гайфетдинов, комсомольски организаце секретарь Ш. Башаев, болхло С. Боков, кхыбараш.

Кердадар кIоаргга довза ловш я управлене коллектив. Цудухьа хургда-кх укхаза экономически дешар лерттIа вIаштIехьдаьккха хилар. Из болх беча къаьстта белгалваьннав управлене керттера инженер Е. Гриднев. «Наб кхетац цунна коллективага кердачох хоам ца бича», — яхаш вувц из коллективе.

Ала йиш яц управлене коллектив шийн балха тIа цхьанкха халонаш йоацаш я, аьнна. Масала, укх шера массехказа тIехьадаьннад наха алапии аванси далар. Баьча балхах хьадала дезаш миллион сом гаргга ахча да управлене. Цхьабакъда, заказчикаш из де сихлуш бац.

Экономически реформо чIоагIа тохаялийтай управлене коллектив. Бакъахьа дацар-те иштта сийрда лотабенна наьха дегай ала цхьанна хIамо лаьгIбеш ца хилча? — яха уйла ессар са дег чу управленера араваьлча.

М. КАРТОЕВ.

Ха зехьа йоаяц

Пхи бIаь гектара тIа лийрхIача ханал цхьа ди хьалха силоса яраш дIа а ийнна, тIатеIIа ялата хьажкIаш дIаювш боахк Сунженски района «Серноводский» совхоза кхаш леладераш. ХIанз латтача хаоттама геттара раьза болаш, цунах ма хулла дикагIа пайда эца гIерташ къахьегаш ба, из болх беш боахка механизатораш Мусаев Ибрагим, Золин Владимир, Амаев Зелимхан, Байсангуров Адам, кхыбараш. Ди дIадахийтац царех хIаране нормаш 80—100 процент тIеххоачаш ца еш.

— Хаоттам кхы хувца ца лой кхаь дийнахьа даргда тхо ялата хьажкIаш дIайийна, — йоах цар.

Юртбоахама культураш дIаерца цхьана, сихдаь дIахьош да гурахьа дIайийнача культурашта минеральни удобренешца подкормка елга а. Из гIулакх дика чакхдоаккх механизатора Алдамов Мувсас.

— БIаьсти дIаювча культурашта деррига дIалаьрхIача 1850 гектар лаьтта хьакъоастадаьдар оаха, — дувц совхоза директора Батаев Мохьмада. — Цунах 500 гектар гаргга дисад дIа ца дувш. Ялата хьажкIаш чакхъяьхача, доакъара судана дIае йолаергья. Из культура 400 гектара тIа кхееш хургья. Кхай картограммашка хьежжа органически, минеральни удобренешца хьаьндаь, макхаш даьха культиваци яь дика тоадаьд из лаьтта.

Хьайбаш лелдара лостам болаш ба цу совхозе. Цудухьа кхе мел ю культураш доакъара лелаеш я. Укх шера планагIа хIара хьайбана лаьрхIа 18 центнер доакъара единица Iалашъе езаш я цу боахаме. Цхьабакъда, из цифра 22-га дIакхоачае шоай къахьегамхой, из дIакхоачаргхиларах тийша ба совхоза кулгалхой.

К. ВАХАЕВ.

ГIадвуга хувцамаш

Соахка шу доладелча дена йиззача боахама расчетага яьнна болх беш я Грозненски кога гIирс беча фабрика коллектив. Цу гIулакха лерттIа кийчо еш, радикальни экономически реформах лаьца занятеш чакхъяьхар, балха моттигашка аттестаци йир.

Кердача хьалашка болх тоабара тIаерзаль мероприятеш а чакхъяьхар укхаза, производствана юкъейоалайир дикагIйола технологи, модернизаци йир оборудованена.

ДукхагIча даькъе из бахьан долаш, фабрика коллектив тIеххьарча хана дикагIа лоархIаю шийна хьалхашка латтача декхарех. ХIаьта фабрике дикагIчарех цаI лоархIаш я Говдаханов Iарбе кулгалду №4 йолча цеха коллектив. Соахка, хьинар кхо ца деш, план 108,1 процент кхоачашйир цехо. Из толам боаккхаш къахьегама овсарле дукха хIама ца эшаш планал тIех 6 процент лакхйир. ХIаьта ер шу а беркате дIадоладир коллективо. Хьалхарча квартала план 109 процент кхоачашйир цо.

— Къахьегама совето яьча решенех, соахка боахама расчетага яьккхар оаха тхоай фабрика, — йоах фабрика керттерча экономиста Н. В. Николаевас, — Дале а, деррига а шаьрра дIадода аьлча нийса хургдац. Бакъда, юххьанца балха тIа цхьацца кхоачамбоацараш нийслора. Уж дIа а доахаш, халонех ца къехкаш оаха болх хьабарах хIанз дуккха дикагIа да тха коллектива гIулакхаш.

Хозрасчето декхарийла баьб фабрика болхлой хIара сома боагIаш бола мах а беш, учет лелае, тIабоагIача пайда наькъаш леха. ХIаьта аттестаци яьчул тIехьагIа, кхычахьа къахьега баха йиш йолаш мукъабалийтар укхаза цхьабола болхлой.

— Ер шу долалуш Миyнске хилар со, тхоай яр санна йолча фабрике, — йоах I. Говдаханова, — Цига хIара бригаде юкъедоаладаьдар социалистически доалахьенах болча коллективни бехктокхама договор. ХIаьта цигара цIавеча, цехера болхлой гул а баь, оаха лаьрхIар тхоай коллективе а из договор юкъедоаладе. Сенна дезаш да из тайпа договор? Из дале хьалха тха фабрике дукха бар хIама лочкъаяра тIера бола болхлой. Цар дукха зе дора паччахьалкхенна а коллективана а. Бакъда, хIанз массаварг бехктокхаме ва моллагIча бригаде хиннача зена. Цудухьа хIама лочкъаяра тIера бараш тха цехе хIанз дуккха кIезигагIа ба. Дукха ха яц укхаза арахецаш хинна продукци тикашка маьхала ца йоалаш илла. Из дукха юхаккхухьийтар. Цунах бытовкаш «тIанк» аьнна хьалйиза хулар. ХIаьта укх тIеххьарча хана технологически баьгIорахьара дукха эргалонаш хиларах, укх шера фабрика аьттув баьннаб модельни цIенача цIока кхалнаьха босоножкаш арахеца. Бакъда, хIанз укхазара продукци маьхала ца йоалаш тикашка дукха алац.

Шоай планаш ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаль, цу яхье хадданза хьалха а латташ, тIанийца декхараш дика тIеххоачашдеш бола болхлой кIезига бац коллективе. Царех ба А. Аслаханов, А. Магомадова, М. Дахкильгова, кхыбараш.

Хьинар долаш, лакха говзал а профессионализм а йолаш саг я Булгакова Галина Федоровна. Иштта ше хиларах цо дика кхоачашду хьехамча декхараш а. Цо дукха кхебаьб ше санна къахьегама тIера бола къона болхлой.

М. ЧАХКИЕВ

СУРТАШ ТIА: Хьехамча Г. Ф. Булгакова къонача болхлочоа Х. Джабкаевна шийн балха къайленаш дIайовзийташ я; цеха конвейер И. ПЛИЕВА сурташ.

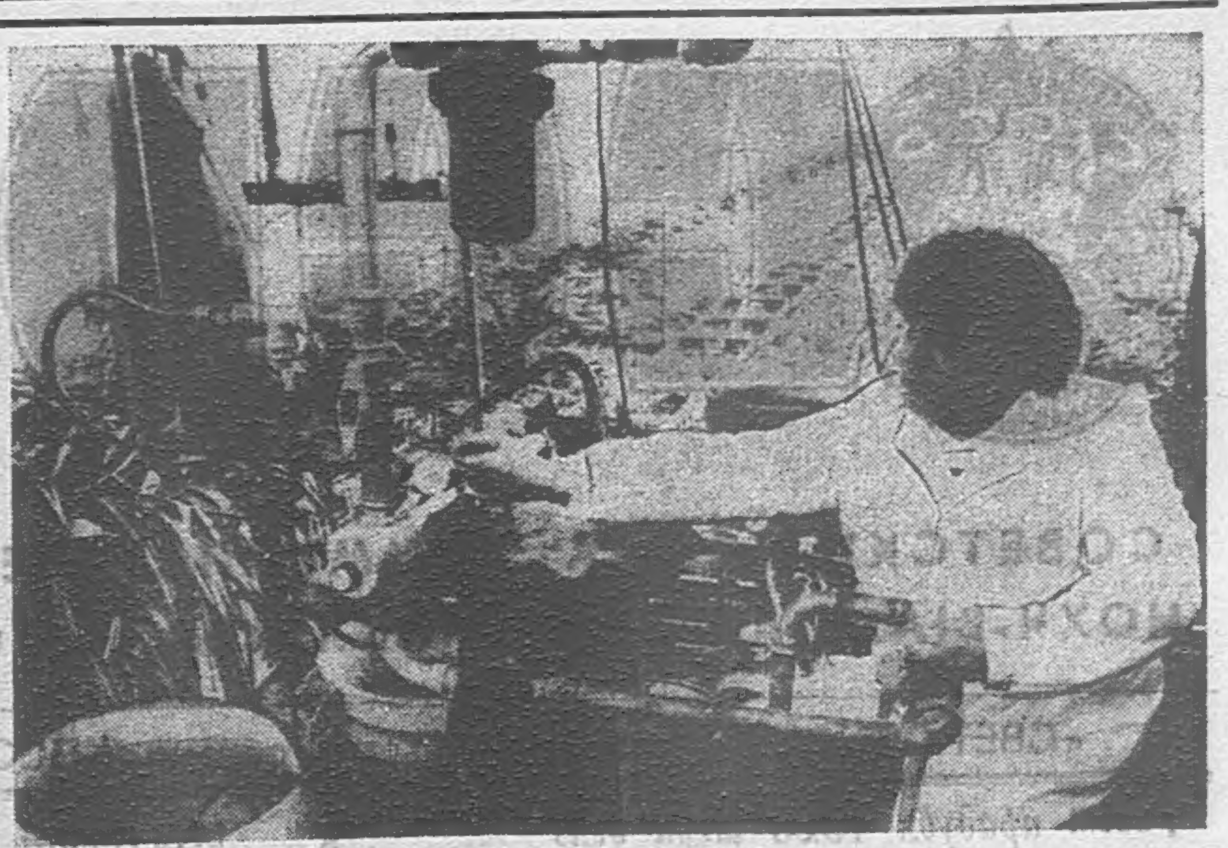

Бешамаш лелаеча а баьцовгIаш кхедеча а тIеххьара хьахулаш долчун хьокхамаш лакха хилара декхар чоалхане доаккхаш йолча проблемаех цаI я лаьттах эсе йола хIамаш лета хилар. «Гродан» яхача технологех — голландски изобретенех Венгре духхьашха пайда ийцар ва Дьере вахаш вола Иштван Чизмадиа, из дарах баьцовгIашта хила мегаш йола унифицировани 50 процентагара 1—2 процентага кхаччалца кIезигагIа яьй. Питомника тепличнии хьалашка цо баьцовгIаш хьалкхеду лаьттан тIа а йоацаш синтетически волокногIа хьаьй йолча груите. Турбашка гIолла кхоач баьцовгIашка кхоачаш йола кхачан веществаш. Цу способо таро лу цунна пайдане йола площади энергии кхое, цул совгIа, физически хала къахьега ца дезаш, мукъавоалийт.

СУРТА ТIА: баьцовгIашта «кхача» кийчбеш йола «кухне».

ПТИ—ТАСС сурт.

Демократе хьалашка даха Iомалу

Бакъдар котдаланза Iац

Гласность, демократи шерра юкъейоагIаш латт вай обществана, мел духьаленаш нийслой а, бюрократе зIанараш йохаеш дола перестройка герз да уж шиъ. Шоай бокъонаш кхетае баьннаб нах. ГIулакх хила мадеззара деце а, цу тIехьа совдараши кхоачамбоацараши нийслой а, бIарчча хьанийцача, цу дешай чулоацам, маIан, низ, хIара денна котбоалаш боагIа.

Из иштта хилара дола масал дар дукха ха йоацаш Назрановски совхоз-техникуме хинна отчетно-хоржамий профсоюзни собрани.

Учпрофкома председатель балхара дIаводаш хиларца дувзаденна, профкома председатель а ерриға состав а хувца лаьрхIар цига.

Собрани йолаелчахьа и гуш дар цун болх боагIача боарамагIа вIаштIехьбаьккха боацилга. Духхьашха цу моргча моттиге нийсбелча мо мара шоай фу де деза ховш бацар техникума тIеххьарча курсашка деша багIаш бола студенташ а.

Отчетно-хоржамий собране керттердар дар керда состав хоржилга, лоацца аьлча, учпрофкома председатель хоржалга.

Собрани дIахьош хиннача техникума парткома секретара Котиев Беслана демократе принципаш толха а еш, администраце, партийни организаце цIерагIа предложени елар вIалла техникумаца гIулакх а доацаш, «Назрановский» совхозе болх беш вола Гамурзиев председателалла харжара. Цу гIулакха духьале ца еш, раьза хинна Iадда баьгIар президиуме баьгIа агропромышленни комплекса профсоюзий райкома председатель Булгучева Милихан а кхыбола доакъошхой а.

Гуччахьара кхаж тоссаргба, аьнна чIоагIдарагIа йир голосовани.

Новкъост Гамурзиев хьалоацаш зале хиннача 168 сагах 32 саго мара кулгаш хьалъайдинзар.

ШоллагIа йола кандидатура яр техникума преподаватель Торшхоев Iийса. Укхаза белгалдаккха деза, цо шийн программа ювцача хана а гуш дар цунна «чоал ког юха» гIертараш болга. ФунагIа дале а, шоашта бакъахьа хеташ йола хьалха оттаяь кандидатура чакхъяккха гIерташ бар президиуме баьгIараш.

ШоллагIа йола кандидатура и кхаж тасса оттайир. Зале хинначарех дукхагIбараша Торшхоевна тIехьа кулгаш хьалъайдир. Амма, цунах кхоачам хиланзар собрани дIахьош хиннарашта. Студенташта эгIазне тIачувха а баьлар. Кхаж цIаькха юха тасса беза аьнна оттадир.

ЦIаькха а хьалхарча кандидатурана тIехьа цхьа ткъаьх саго мара кулгаш хьалъайдинзар.

ХIаьта Торшхоевна духьала 168 сагах 9 саго мара кулгаш айдинзар.

Цхьабакъда, президиумо кхыметтел цу шин кандидатурана тIехьа кхаж тассара результаташ хьакхайкка а йинзар. ТIехьагIа хьааргда шоаш, аьнна дитар.

ТIаккха профкома членаш харжа болабелар. ГIулакх сихагIа чакхдаьлча бе-башха доацача тIадаьннадар хьал. Цудухьа сихбенна кхаж а тесса хьахержар уж.

Юххера а кхы де хIама а ца хинна, председателалла хержарг лаьрхIар Торшхоев Iийса, хьакхайкайир голосоване результаташ а.

Укхаза гучадаьлар мел дукха кхоачамбоацараш хIанз а тIехьа нийслой а, наха шоай демократически бокъонаш кхетаяьлга. Амма, наха уж кхетайой а, кхета лаьрхIабац бюрократически механизм йохае ца ловш бола цхьабараш-м. Шоай махулла цу механизмах товсабенна боахк.

Лакхехьа мел бувцаш бола поал а ца делабеш, шийн даха деззача тайпара гIуланх дIадахийтар а студенташка шоашта везаш, вовзаш вола саг учпрофкома председателалла харжийтар а цхьа харцахьара хIама хургдолаш санна корзагIбаьннабар-кх кхы уйла йолаш бараш, къаьстта собране президиум. Из дика бIарга а гора цига цIаьхха тIанийсденнача тхона а дешархошта шоашта а.

Амма, бакъдар хIаьта а котдаланза Iац. Демократе, гласноста боккха низ юхатохалургбоацаш чубеннаб наха. Перестройко вай халкъа еннача цу йоккхача маьхаленах, ганзах ди тIехьагIа дукхагIа пайда эца Iомалуш доагIа халкъ ше.

БIаьсти бешамашка

ГIамгIашта, гуржий боалашта, вешта боалашта, Iажашта хоза зиза теха ера укх шера бIаьсти Грозненски района «Пригородный» совхоза бешамашка. Шийн сомий беша чIоагIа хьожаш, болх беш я коммуниста Несерхаев Йоакъапа ВахIида арендни бригада. Механизатораша Шамаев Сайдина, Азизов Рамзана гаьнашта юкъе культиватораш тохкаьй, глущильникащцен фрезиращцен дискованиеш лаьтта цамца даьккхад. Цар дийнахьара норма 1,5 кхоачашъю. Беш лелаераша гаьнашта гонахьа оасар ду. Царна тIеххьа гаьнашта молхаш тох царна хула лазари зе деш йола дийна хIамаши дIайоахаш. Нах безам а болаш хьинаре къахьегаш ба. Царна юкъе а белгалбаьнна кадайгIа къахьегараш бувц бригадира. Уж ба Бадаева Зулай, Алхазурова Рукъият, Довлетбаева Тамара, кхыбараш а.

Укх шера бригадо дош деннад беша гектара тIара лоархIаш 100 центнер сомаш чуэца, вешта аьлча соахкарчул 10 центнер дукхагIа. Цул совгIа цар городерча наьха истола тIарча шу тIа кхоачийтаргда бетта дуа хоарцамаши земляника яха баьца комараши. Иштта дагалаттар новатора Несерхаев ВахIида бригадо кхоачашдергхиларах теша лов.

С. М. ЯСУЕВ.

Сага кхел

ХАЛА НИКЪ

— Со Кавказера волга дIахайча: «ТIем тIара эбарг ва хьо», — оалар сох наха, яхаш дийцар сона Яндаре вахача тIема ветерана, къаьнача салтечо-пехотинца Хамхоев Мусай Хьусена.

Хинна а хиннав Хьусен тIом дIаболабенна хьалхарча деношка денз из чакхбаллалца моастагIаша дIалаьцача доазон тIа бокъонца вола эбарг мо мара моастагIашта кара ца водаш а шийна могтача тайпара царна зе деш а.

Кхычар мо царца юхьдуххьала тIом а беш шийн полкаца хила цун вIаштIехьдаьннадаларе-м цун накха а хила мегар орденахи медалехи хьалбиза. Немцашта чура дов деш яьккха «Даьхен тIема ордени» «Партизана I степена» медали мара яллац хIанз цун наькха тIа. ХIаьта а царел халагIа даьхан царел дезагIен цунна хеташ совгIаташ-м дац.

Дезткъара вала воаллача цун кхаьлача бIаргашка хIанз а хи тIадам сийрдалелх ше Iайша хало, леладаь наькъаш дагадехача.

— Сона эгтара халагIа хетар да, — йоах Хьусена, — селла низ хьатIабоагIалга ховшше а духьале е тхоаш кийчдаь ца хилар. — Перестройко, гласносто гучадаьккха мара хIанз а хетаргдар сона немецки фашизмо вайца болабаь тIом цIаьхха болабаьб, аьнна. Ханнахьа тIема кийчо ца ярах Iальмате дукха къонахий ба а байра, дIа-хьа а ийра шоай денал бокъонца гучадаккха а ца кхувш.

Цар ерригa 45 йола дивизи а, хIаьта цун чуйоагIаш хинна акхар 599 йола полк а яхар догIа мо IотIалегача бомбаш тIа кIала. Смоленска гаьна доаццаш хилар из туржаI.

Кхы духьале е а ца мега воал-воалар кIалхарвоалаш цхьацца е массехк саг вIашагIкхийтте а дIа-хьа ийра бIухой. Иштта дар командоване юххера приказ а.

Шийцара бIу бехачул тIехьагIа юртара юрта, хьунашкара хьунашка ухаш Смоленскера волавенна шийна ца а ховш гIашша Польше кхаьчар Хьусен.

Хала никъ бар цо цига бихьар. Массехказа дов де дийзар немецки патрулеца, массехказа кIийлен хувша вийзар царех новкъа вола саг дIа а воаккхаш шийн никъ маьршбе гIерташ. Юкъ-юкъе шийца цхьан полке хинна новкъостий а бетталора Хьусенах. Барт сиха вIашагIкхетар цар. Керттера декхар дар — дикка, низ бола группа вIашагI а елла немцаша чулаьцача доазончура арабалар. Массаза дIа-хьа къаьстар новкъостий, дIадолдаьр чахк ца доалаш, масса-за лийцар...

Цкъа, шоай «операци» бокъонца чакхъяьннай аьнна хийттача ханна, мичахьара боагIа а ца ховш гучалилхача немецки автоматчикаша го бир акхарна. Германе дIабига кийчбеш бола нах чубоахкача лагере бихьа а бихьа чукхайсар. Иштта лийца керда нах лагере дIачу массаза бига кIаларча пленникех кхо-виъ саг хьалъоллаш Iаьдал дар фашистий. Акхарна хьалхашка а нийхкар... «ЦадоагIар оаш леладой шун къамаргашка а дувшаргда цу тайпара лолаш» — яхалга дар из.

«Лолаш кач а тайса довчул, мукъале а йолаш довргда вай», — аьнна цIаькха а чIоагIо йир новкъосташа. Пхи саг вар уж Хьусен а волаш. Царех кхаьнне цIераш дика дагайоагIа Хьусена. Уж бар: Саратовера Владимир Кузьмич Жуков, Горьковски областера Иван Иванович Шкретов, Киргизера Григорий Антонович Кутаков. Цу сайрийна денз царех саг кхы шоайла бIарга а вовнзар, тIехьагIа лаха велча — Хьусена царех цхьаьне а адрес а корадинзар. Унзара сайре яр уж къаьстар..

Германе йодача доахана вагонех вIашагIъеллача йIаьхача поездаца бугаш бар лагерера нах цу сайрийна. Хетаргахьа 150—200 километр хиллала поезд лагера гаьна яьлча акхар низбоаца кулгаш гIерта доладелар люфтех йоахкача решеткех. Белаж халла мара чакхъяргйоацаш готта яр люфташ. Юххера а хьасоттаялар решетка. Эггара хьалха чукхоссавеннар — ше Iовежжача улларгва, хIаьта тIехьагIа чу мел кхоссавеннар из волча хьалтIа воагIаргва аьнна, лаьрхIар пленникаша. Эггара хьалха Хьусен кхоссавелар, поезд урхале йодаш кIезига-дукха лаьгIъеннача ханна. Маьже каг ца еш ше кIалхара валарах доккхал а деш ше дIабартал ваххача иллар Хьусен, шийлача лаьтто меттавоалавалцца. Бийса геттара баьдъелар. Новкъостах гучавоалаш саг а хозаш Iимад а яцар. Хьал а гIетта дикка гаьна ваьлар Хьусен, царна юхех хила гIерташ. Анаюхе сийрда яла йолаелар. Аьшка-наькъа гаьна а ваьнна кIотаргашта юкъера из еррига моттиг зувш иллар из дIаьхача дийнахьа. БIаргагуш саг вацар. Иштта къаьстар Хьусен шийн новкъостех. Из дар малхбузехьарча Беларусе Смургон яхача города гаьна доаццаш.

ШоллагIча бийсан наькъаваьлар Хьусен. Цхьайолча метте текхаш, шоллагIча — Iо а табе тIехьэкхаш гаьнавувлар из, сигларча седкъий «къулба» оамалца. Шийна маьрша хетача моттигашка дийнахь а никъ бора цо (граждански барзкъа Iалашдаьдар цо хьалхxе а). Хьунашка, сангарашка керчаш текхаш цо дохадаьча барзкъий тIолхаш бIаргаейча бахача наха а гIо-новкъостал дора.

Юххера а цо пIелг теха кор ярaзе хиннадар. Малхбузе цIий а енна сага сибат дикка къосталургдола ха яр из.

— Малав цига? — аьнна, хьаеллаеннача корагаргах арахьажар цхьа кIай мож йола воккха саг.

— Мичахьа ва со? — аьнна хьаьттар Хьусена, бехказа а ваьнна.

Къахетамеча бIаргашца цун дукха бIара а хьийжа:

— Чувала, — аьнна корта а лостабаь, ниI елла вахар фусам-да.

Йоккха саг оарцагI а яьккха миста шура чуйола кхабилг а рожах яьча Iаьржача маькха чIегалг, чIораш тIехь кхехкаяь массехк коартол а хьахьалхашка оттайир Хьусена.

— Дукха ма яалахь, — аьнна, дIадегIача шийн кулга тIа корта IотIа а билла бIаргаш дIакъайлар воккхача саго.

Хьусена-м шийна а ховра хьунашка баьцаш юаш иззала ха а яьккха цIаьхха визвалца диъача хIамо ше вуврговолга. Цо бувцача ахэрсий меттах хайра Хьусена: сибата эрсашта таравале а из кхыча къамах саг волга. Поляк хиннав-кх.

Хьусен кIезиг-дукха хIама а кхаьлла, вагIаш аьлар цIен-дас:

— ХIанз аргда аз хьо мичав. — Хьо ва Польше. — Iовижа, салаIа, кхоана дувцаргда вай, — аьнна лежанка тIа мотт биллар цо Хьусена.

Массехк бетта яьцар Хьусена цу бийсан миссел мерза наб.

Малх лаккха айбеннабар из сомаваьлча. Фусам-нанас оттадаь хIама кхаьлла ер воаллаше а хьачуваьлар воккха саг.

— Хьо укхаза волга хой полицаеш оарцагI а баьнна дIахьоргва хьо, — аьлар цо Хьусенага. — Аз солтус (комендант) волча а вига цхьаннахьа балха дIахьожавейтаргва хьо. Кхера везац хьона. Тха солтус дика саг ва, — аьнна 10 километр гаьна йолча хуторе вигар цо Хьусен.

Солтуса кабинете дIачувоаллача аргIах латтар ткъаь итт гаргга саг. Хьусен а дIаэттар саьнчу пенах дIа а теIа. Ши полицай хьачу а ваьнна исташа шоашта дена фуъаш, шурий тIаккхилгаш кхыйола хIамилгаш а нийца дIабахар, кхы дIа-хьа ца хьожаш. Юххера шийн аргIа хьакхаьчача чуваьлар Хьусен а солтуса кабинета наIарах пIелг а теха. Солтус цецваьккха хиннавар цу пIелга тато. ХIана аьлча, из эздел леладацар цунца кхычар.

Мичахьара ва, мишта венав аьнна хаттар а даь чIоагIа безаме тIанийцар солтусо Хьусен. Каьхата тIа язъяь шийн цIи а хьаелар (Василий Шафалович).

— Хьайга саго хIама оале — сога хоам бе мара безац хьона, — аьнна.

ТIаккха ер балха дIахьожавеш йолча цхьан кооператива адрес а делар. Ворда тIа а хоаваь кучеро гаьна дIа а вига Михневичи яхача хуторе Iоваьккхар Хьусен.

Солтуса ховш хиннадар из мичахьа хьожаве веза. ЧIоагIа дика саг хиннавар цо болх бе безача кооператива да — Бернат Ян. Тайп-тайпара дар Хьусена цу кооперативе даь балхаш: йол хьокхар, говрашта Iунал дора, эшача дIа-хьа водар, марсаца, мангалца кIа хьокхар.

Цу хуторе Хьусен мо хьатIавоалаваь кхы саг вацар. Бакъда, кхыча хуторашка нийслора. Цкъа лоаллаха уллача хуторе ше вахийтача хана ше мо кооперативе болх беш волча цхьан эрсечунца хьоашал тессар Хьусена.

— Са цIи Николай я, — аьлар Хьусена (иштта дIаязъяйтаяр цо из массанахьа а).

— Со Михаил ва, — аьлар вокхо, кулг хьа а денна.

Дукха баьгIар уж ворда йисте Iийне Iохайша махорка гIаьленаш а увзаш шоай керчура бала дIа-хьа бувцаш. Юххера а доттагIий а хинна дIа-хьа къаьстар. ТIаккха каст-каста вIашагIбеттабала болабелар. Михаила кхычахьа а бовзаш хиннабар ше мо цу мехка нийсбенна советски бIухой. Ерригача цу округера 12 саг вIашагIкхийттар уж. Гуллу ха а моттиг а цхьаннена а хайта йиш йолаш яцар. Юкъ-юкъе хувца а хувцар цар моттигаш.

Царгара хайра Хьусена: шоашта гаьна йоаццаш Савченко Василий Васильевича керте а волаш партизански отряд йолга а цох дIа ца кхийттача шоаш баргбоацалга а.

Цхьан бийсан вIашагI а кхийтта шоаш юхмаччахьа ког мел лайзача цхьацца эрзIо а богIаш, букъамаш хьалхашка а долаш ушале чакх а баьнна наькъаваьлар уж 12 саг. Новкъа царех хьабеттабеннараш а болаш юххера а 200 саг хилар царех. Герз а хьаIоаделар.

Цхьан IуйрийIна берригаш а балха хьабаьхкача хана полицейски участка го бир партизанаша. 300 саго кулгаш урагI дахийтар шоашта тIабена низ чIоагIа болга хайча. Царна тIа мел дийха тIера барзкъа шоашта тIа а дийха, шоай дараш царга дIатIа а дувхийта уж хьалха а баьха Савченко отрядах дIакхета дIахо бахар партизанаш. Дукха бе безанзар никъ: разведко хоам бир хьакхаьчад вай аьнна.

Цу отрядаца 1944 шера Минске кхаьчар Хьусен, новкъа шоашта мел нийсбенача фашисташта етта а етташ. Хьусен МВД истребительни батальоне хьожавир тайп-тайпара дезертираш, бандеровцаш лувца аьнна.

1946 шера цIавера Хьусен, шийн салтечун форма а ювхаш. Военкомато адрес делар, дезал Казахстанера е Киргизера лаха беза аьнна...

Иштта чакхбаьлар-кх, «эбарга» тIом, наькха тIа доаллаш вай дийца ши совгIати дегIа тIа яь ши чови а йолаш.

ХIанз пенсионер ва Хьусен. ЧIоагIа гIадвахав из тахан вай мехка революционни эргалонаш хила йолаенна. Уж бахьан ма баьбарий цо тIом а.

М. ЗАНГИЕВ.

ВАЙ—ПРОИЗВОДСТВА ДАЙ

ПЕРЕСТРОЙКА БЕРКАТЕ НИЗАШ

Укх тIеххьарча шерашка кхоачалургйоаца таронаш хьелалдар, майрра ала йиш я вай, советски обществона хьалхашка. Демократизаци, гласность, вIаши леладу производственни общественни гIулакхаш эргадахьа тоаделга вай вахара боарам а хинна дIаотташ доагIа.

Дукха да цун масалаш, вайна уж дика гуш да промышленноста, юртбоахама, Iилма, искусства, литература дахкъе.

«Красный молот» яхача машиностроительни завода вахаре обществе хулаш дола хувцамаш мел чIоагIа хоалу дувц завода № 25 йолча цеха числовой программни управлени йолча станока оператора, цеховой партийни организаце секретара А. Исрапова:

— «Красный молот» заводе со болх беш ва 1976 шера денз. № 13 йолча цехе токара ученик а волаш вера со. БоккхагIболча новкъосташа гIо дарах професси караерзайир аз. Цул тIехьагIа завода профтехучилище — № 3 йолча СГПТУ — производственни обучене мастералла вахийтар со. Коллективо комсомола комитета секретаралла хержа хиларах, кагийча нахаца болх беш вар со.

Цхьа ха яьннача гIолла со юхавера сай цехе, фрезеровщика говзал караерзайир аз.

Миччахьа со къахьегаш хиннавале а, массаза общественни болх беш хиннав со. № 13 йолча цехе 1984 шера денз 1988 шерага кхаччалца партийни организаце секретарь хиннав со.

Из шедар аз ишта кIоарга дувц вахаре долаш дола хувцамаш со мел чIоагIа гIадвугаш да дIахайтар дукха. ХIанз вай дизза дай да, вай бехктокхаме да гонахьа мел долчунна.

Вай мехка вахаре лард хинна дIаэтта йолча перестройках хургдар дукхагIча дахкъе къахьегама коллективашка йолча моральнопсихологически климатах тийша да. Масала, тха завод хьаэцаргья вай. Из я Къулбаседа Кавказе йоккхагIйолча предприятеех цаI, кхотаенна, барттайна коллектив я цига болх беш яр.

XI-гIа пятилетка кхоачалучен, XII-гIа пятилетка йолалучен хана заводе этта хьал геттара чоалхане дар. Кадраш кхееча гIалаташ нийсдаларца къахьегама дисциплина лохъяларца дувзаденна дар из, из шеддар чIоагIа IаткЪар договорни поставкашта. Кхоачашйинза йисар планови заданеш. Цул совгIа, завод кердача боахама расчета формагIа болх бе яларах, арахецаш йолча продукце дикалга цIенхаштта хьежа бальар.

Цу эттача халача хьале чIоагIа новкъостал дир завода пачхахьалкхен предприятеех долча Законо.

Предприятена еш йола перестройка оаха йолайир эггара хьалха массанахьа лостам барах. Директора заместитель волча хIара денна еш йолча анализо гучаяьхар, «воча хьале йола моттигаш». Юкъерча низашца карагIдаьннарий результаташка хьежар кIира цкъа хулача диспетчерски совещанешка. Хувцамаш хIара цехе хилар.

ХIанз халонаш яц тха, ала йиш яц. Уж йолаш я, амма тхо уж дIаяха гIерт, хIанз тхона из де дуккха аттагIа а да — хIана аьлча, массава цаI санна барттайна тхо доландаь. Цул совгIа, тхона дика новкъостал деш я къахьегама коллектива совет а.

ДIадаха шу чакхдоалаш, участках цех яьлга а, заданешка хьежжа, ханнахьа сборщикаш заготовкашца (станокашца цхьана оатхалий цхьа дакъа а шоллагIчей ялхайттлагIчей цехашкара тха цеха хьаяннаяр) оаха Iалашбе безалга а коллективага хоам бича, болхлой гулбелар цеха начальник В. И. Никитин волча. Къамаьл хьадда дар, амма, массава балха ди дIаьхде дезалга а, цох бизза пайда эца безалга а, цехаш-смежникаш оатхалашца Iалашбара гIулакх ца хаддаш леладе дезалга а дика кхетадеш вар.

Ший дош аьлар комсомольско-кагирхой бригадас а, цо шийна хьатIанийцар керда хьанийца болча болхлошта профессиональни говзал Iомаеча шефство делаелга.

Болхлой ца таарах заводa кулгалхоша профкомаца цхьана юкъейоалайир керда льготаш: отпуске водача болхлочоа луш йола дотаци дукхагIа ялара, къахьегаме дика толамаш дахарах хьал кхы тIа тоадеш, материальни совгIаташ далара хьакъехьа.

Ремонтни службай балха раьза воацаш вар хьалхагIа керттерча технолога заместитель А. Мидалов. Станокаш, лелае еззача тайпара а доацаш, лелаелга, царна хIара дийнахьа де дезаш дола Iунал, боаггIача боараме доацаш, деш долга, плановопредупредительни ремонтни график телхаеш хилар цун чIоагIа сатем боабеш дар. Из проблема ювцаш йоккха тираж йолча газете яздир цо. Безача маьха йола оборудовани лораяра уникальни станокаш дIаоттаеш гIалаташ деш болча керттерча механика а керттерча электрика а теркам тIабахийтара тIахьийха яр из статья. Цар даь дола гIалаташ тIехьагIа, эксплуатаци еча хана наьха санна Iаткъаргдар.

Из публикаци яьчул тIехьагIа, цеха коллективо эттача хьалех лаьца дийцар. Уж станокаш дIаоттаеча хана операторашеи коллектива кулгалхошеи шоаш, бIарг тIера ца боанихаш, хьожаш хила безалга кхетадир. Кхы тIа еш йола инструктаж елар цехе мел болча болхлошта, хIанз смена йистейоалача хана бригадир станока тIа а балха моттиге а баьча лостамга хьожаш вар, коллектива массаволча члена бола бехктокхам а лакхбелар. ХIанз из гIулакх тхо дIаIомаде лаьрхIа да тхоай балха кердача ноахала. Тхо долча практике бахьхар № 13 йолча СГПТУ дешархой. ХIаране ши-шийи белгалваьккха хьехамча волаш ба уж. Оаха шовш ма барра бизза дай хила Iомабу уж, хIара станока хам бе, цунна доаггIача тайпара Iунал де Iомабу. Дунен юкъерча стандартий боараме йола конкуренци лелае низ бола изделеш оаха арахец из чIоагIа дика оборудовани тха йолаш хилар бахьан долаш.

Демократии гласности тха производственни гIулакхашка хинна ца Iеш, вахарца къастаргдоаца дакъа а хинна дIаэттад. ЧIоагIа дог айдаларца дакъалаьцар завода болхлоша хоржамашка. М. М. Болтаевайца, С. З. Умалатовайца, З. В. Сазоновайца, Азербайджанера венача хьашаца Н. М. Раджиевца вIашагIкхетараш хиннача хана цхьаккха а вIашагIкхетар хаттараш доацаш хиланзар. Массава кандидат ше фу саг ва, цун вIаштIехьдаьннараш, нахаца леладеш дола гIулакхаш миштад ха ловш хилар чIоагIа лоархIам болаш да.

Вай берригача мехка санна, тхо а гIерт чуIеш йолча фусамий проблема къоастае. «Жилье-2000» яха программа чакхъяккхара тIаберзабаь бола соцам кепатеха арабаьначул тIехьагIа, къахьегамхошта дика хоаделар паччахьалкхено шоаех еш йола йоакхо. Шеддар ши-шегIа хьахургхиларах догдоахилга яц. ХIаьта цунга хьежаш дагIа йиш яц. Цу дешаша дуккханей сатем боабир, къаьстта къонабарий, цудухьа цар догъайдаларца хьаллаьцар къонабарий жилищни комплекс хьалъяра гIулакх. Цун доакъошхо хилар «Красный молот» яхача завода коллектив а. цу гIулакха лаьрхIа хьалхарча вклада ахча а делар.

Къонабарашта юкъе социалистически яхье котбаьннараша шоашта карагIдаьнача лакхача производственни толамашцеи общественни вахаре хьинаре дакъалацарцеи бокъо яьккхар МЖСК доакъошхо хила, эшшача хана кирпични заводашка болх бу цар, шоай хургйола фусамаш тоаю.

Укх шера май бутт чакхбоалача хана заводе болх беш болча 22 болхлочун десал кердача фусамашка чубаха лаьрхIа ба. Из дика гIулакх дIахо дIадахьа, кхы а ши цIа хьалде лаьрхIад коллективо.

Шоай вахаре хьалхарча дийнахьа денз бераш гонахьа болча нахаца Iимерза даха Iомалургдолаш, наха пайдане хила Iомалургдолаш комсомольцаша лаьрхIар МЖСК штабах берий клубийи организацейи кулгалхо а организатор а е.

Вайна гонахьа долчох уйла йича, со майрра ала йиш йолаш ва: вайна эшаш дола, перестройкас доладаь хувцамаш да уж. Цо вай халкъ, вай общество дола революционни хувцамаш хьаллоацаргдолча къонабарий низаш сомадаьхад.

Р. УТЕВА,
«Машиностроитель» яхача дукхатираж йолча газета редактор.

ЦIИ МАЦА ТУЛЛАРГЬЯ?

«Письмош лерргаIа» яхача рубрике «Вицвалийта йиш яц» яха М. Горьке цIерагIча литературни института студента М. Угурчиева язъяь статья йийшар аз. Сона ловра дег тIара баркал ала статья язъяьча автора а, газета а Берлин йоаккхача хана цига тIом беш хиннача бIухоша а къахьегамхоша а дIадехаш хинна бакъдар хьаллацарах.

Шуга яздалехьа, кхы а дуккхача адресегIа дахьийтадар оаха письмош: военкоматашка, юртарча исполкомашка, музея болхлошка, КПСС обкоме, ВЛКСМ обкоме... Амма, хIанзалца хувцаденна хIама дац. Наьха бала, гIайгIа бе-башха ца хеташ болга е болх бе ца хар дий-хьогI из?...

Долаш да Наьсар-Кертерча юрта Совета председатела кулг яздаь дола документ, Цу тIа йоах: «Выгонная» яхача улицагIа бахаш бола нах а халкъа депутатий юртара Совет а раьза хиларца тIанийцар цу улицах А. М. Дидигова цIи тиллар».

«Амма лакхе бувцачарна дицденнад таханара сийрда вахар бахьан долаш вай массавар Абоязита а из санна болча кхычарна а хьалхашка декхарийла долга», — яха уж дешаш чIоагIа хоза хийтар сона.

ЧIоагIа ха безам бар са, цу письмо лерргаIа фу дедага я Наьсарен халкъа депутатий районни Совет.

С. ДИДИГОВ,
къахьегама ветеран.

ЗЕХЬА ЙОВ ХА

Вай промышленни городе трамвай хиланза яргйоаца транспорт я. Цунца хIара денна дIаи-хьан ухаш ба итташ эзараш пассажираш. Эггара чIоагIагIа транспорта низ тIалатт Iуйрийна нах балха болхачен саррахьа нах чубоагIачен хана. Каст-каста трамвайш лелаш йолча маршруташка авареш хул, тIаккха из цахиларах хулаш йола халонаш гучайоал.

Хиннар фуд ца ховш болча трамвайни остановкашка латтача наха дукха ха йоаю. Трамвай йоацаш дукха лаьтте, шоай вIаштIехьдоаллача тайпара нах шоай баха безача болх. ДукхагIбола нах из бахьан долаш балха тIехьабус. Город йоккха ма йий. Цу тайпара кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш наха хьовзам хул.

Ишта дукха никъ беш ха йоаеш хилча, пачхахьалкхен мел зе хул ха мегаргдар республика кулгалхошта.

Аз предложени йоалаю, хIара остановке трансляционни установкаш увттае, аьнна. Цо наха таро лургья, авари хинна, трамвай йоацаш моттиг нисъелча, цунга ца хьежаш, кхыча транспортаца ший ханнахьа балха дIакхача.

Теша безам ба трамвайнотроллейбусни управлене эксплуатационни службай болх тоабара таронаш лохаргья, аьнна.

М. ФЕДЯНИН,
тIемен къахьегамен ветеран.

ПИСЬМОШ

Иштта гIулакхаш ду...

Балха боахккаше массахана а хоза лостам баь, сибаташка товш хул Назрановерча трикотажни фабрикерча мехкарий керта-кIажарий прическаш. Тамаш а яц, цахаддаш цар хозал лораеш Тутаева Тамара мо дошо кулгаш дола кхалнаьха парикмахер хилча (сурт № 1).

Хозали унахцIенали — шоайла ювзаенна я. Цудухьа шоашкара доагIа гIулакх ду трикотажницашта фабрикерча здравпункта лораша а: (№ 2 йолча сурта тIа: аьрдехьара аьттехьа) лора-терапевта Вышегурова Людмилас, йоккхагIйолча медсестрас (пункта заведуюющи) Евпак Валентинас, акушеркас Гайтукиева Лайлас, медсестрас Вышегурова Эсета.

ХIаьта Зангиева Фатимай тикачу ца отташ-м хийла кхалсаг тIех а ялац. Атта да наха: из тика а я фабрика тхов кIала. ХIаьта наха дика тешал деш, царна эшар прилавка тIа хилийта гIерташ продавец а я Фатима (сурт № 3).

С. ПУГОЕВА сурташ.

Баркал ала бицбелар...

Самашки яхача юрта бувзама отделене коллектив шерагара шерага лакха хьокхамаш долаш болх беш я. ДIадахача шерара тарифни пайда эцарах йола план самашкинцаша кхоачашъяьй 27620 сома — из 2220 сом планал дукхагIа да, МТС (переговорни пункта) ийца 1000 сом пайда ца лоархIаш. Цул совгIа, шера план ханал хьалхагIа 4 декабре кхоачашъяьй цар.

Цу тайпара толамашца пятилеткай дильагIа шу доладир самашкинцаша. Тарифни пайда эцара шера план 26200 сом гарга я, дIадахача шерал 800 сом дукхагIа.

— Тхо балхахи планахи кхераш дац, тхона эггара халагIхетар да тха кулгалхоша тхо а, тха къахьегам а цана нах латтилга а, дика лархIар,— яхаш, дувц бувзама отделене начальника Зайнди Амаева. — ДIадахача шера, укх шера оаха мишта къахьийгад хьагойташ да тха балха хьокхамаш. ЧIоагIа халахетийташ да администрацена, тха кулгалхошта планаши цифраши мара кхы хIама ца гуш хилар, цу дерригане дицдолийт цу планашийи цифраштеи тIехьа дийнаьча балхах баркал ала дезалга а. Болхлой, царна вIаштIехьдаьнна дика гIулакхаш ца лархIар да аьнна хет тхона из. Хозача дешо лакха лоам бошабаьб оалаш хиннад вай дьаша. Тхона уж хоза дешаш торжественни хьале аьлча хоза хетар, хIана аьлча, дийна дош дукха хозагIа да каьхата декъача мугIарелла.

Амма, самашкинцаш беха бац. Уж хIанз а бIубенна къахьегаш ба.

В. КУРБАНОВ,
Самашкера вахархо.

ХЬАШТАШ КХОАЧАШДЕШ

Малгобекски районе, Инаркъе яха юрт улл Сунженски дукъ тIа, цун къулбаседе, тамашие хоза Iалам долча моттиге. Из юрт йиллай бIаь совгIа шу хьалха. ХIаьта юрта цхьацца йола моттигаш хувца ца луш, бIаь шу хьалха хиннача тайпара я.

Цу тайпарча хозача меттигах моттигерча Iаьдала дог лазий-хьогI аьнна хетадала тарлу. Цул совгIа, бахача наха хица, доагорца Iалошо е уйла йолаш йий-те юртара Совет а, совхоз а, аьнна хаттар оттаде тарлу. Тха юрт айеннача моттиге улл, Iан замалахьа дукхагIча дахкъе массаза хий доацаш да тхо. Укх шера Iа хьатIаденачул тIехьагIа хий долаш дукха ха яккханзар оаха. Кулг-юхь дилла, бер лувчаде, барзкъа дитта йиш йоацаш да тхо. Цул совгIа, бахача наха цхьаццадола лазараш кхера кхерам тIалатт. Къаьстта из Iазап озаш ба Ленина, Атби Картоева, Гагарина, Фрунзе цIерагIча улицашка баха нах. Дуккхаза дийцад оаха из дош юрта Совете, юртабоахама кулгалхошца, ишта моттигерча «Ленина байракх» яхача газете. Амма, гIулакх хувца ца луш, ше хиннача тайпара да.

Цхьаьккха а да. Кхы дикагIа дац тха юрта газацара гIулакх а. «Ленина байракх» яхача газета жоп луш, юрта Совета председатела Хамчиев Мухьмада аьлар: «Газ чуйилла материалаш а, таронаш а яц тха, керда шу хьатIакхачалца».

Оаха язду шугара гIо-новкъосталга догдоахаш.

Инаркъе баха нах:
С. ДЗАГИЕВ, А. ТИМИЕВ, М. ГУРАЖЕВ, И. ДЗАГИЕВ, У. ТИМИЕВ.

КНИЖКАШ ДЕШАРИЙ ГIОНЧА

ЗIамига волча хана хьахул сага оамал, вахарера ший моттиг хьа а лох, гонахьарча вахарера хувцамаш кхетаде а волалу из. Цу дерригнена боккха теркам тIабохийташ да библиотекашкара книжкаш. ДукхагIа долча хьале библиотекарех тийша да дешархочо эшаш дола книжка харжар а цо цунах дикагIа пайда эцар а.

Цунах кхеташ ший болх дIахьош я Йоккхача АтагIарча номер шиъ йолча юкъерча школера берий библиотека заведующи Магомадова Ася. Цо массаза а теркам тIаухийт книжкаш тIара идейно-нравственни а культурни а ганз школерча берашка дIайовзийтара долча дешашта. ХIама теркалдеш а хьинар долаш а болхло я библиотекарь Магомадова. Ший низ а хьинар а кхо ца деш балха дIалу цо. Библиотека чу цхьа цIа мара деце а, берий хьашт дизза кхоачашду цо.

Библиотеке ялх эзар том художественни а ишта кхыдола а литература да, 12 эзар книжка да. Уж шошоай моттигаш белгал а яьха цхьалхало йолаш дIа-юха нийсдаьд. Царна юкъера шоашта хьашт дола книжка харжа таро я дешархой.

Берий теркам тIаоз библиотекерча хоза кийчъяьча стендаша а каст-каста кердайоахаш йолча книжкай выставкаша а. Къаьстта теркам тIаозаш хоза кийчъяьй «Са хьамсара Даймохк», «Комсомола турпалхой», «Книжкай дуне» яха а ишта кхыйола а стендаш.

Библиотеке нхаьчача книжкайх бераша хоам а беш, хьашт дола книжка харжа берашта гIо ду Магомадовас.

Каст-каста книжкаш дешараш юкъе хул Ася. ЧIоагIа самукъане а пайдане а яр «Мала хила веза, мишта хила веза?» яха 7-ча «Б» классе цо дIайихьа книжкаш дешарий конференци.

Магомадовас терко ю эггара зIамагIа болча книжкаш дешарий. ЧIоагIа ладувгI шоаш дийшача книжкайх лаьца цар дувцачунга, геттара дика хеташ тIаэц Асяс къона книжкаш дешараш. ВорхI бIаьвел совгIа саг ва уж. Берашта книжкаш дезийта гIерташ ший берригa низ дIалу библиотекара.

Асяс чIоагIа хоза а хеташ дувц эггара дикагIа болча книжкаш дешарех лаьца. Царна юкъе ба 8-ча «А» классера дешархо Вахаев Ислам, 7-ча «Б» классера дешархо Хасиева ПаьтIамат, 6-ча «Б» классера Кубиев ИбрахIим, иштта кхыбараш.

Ер нйслагIа шу да комсомолка Магомадова Ася библиотекашка болх беш йола. 1987-ча шера сентябрь бетта денз № 2 йолча кердача школе болх беш я из. ДIададахача шера заочно чакхъяьккхай цо Грозненски культурно-просветительни училища библиотечни отделени.

Кердача библиотеке юххьанца чIоагIа хала дар цунна, хIанз ерригa халонаш юстара яьннай.

Общественни болх дика дIахьу хьинар дола болхло санна йовз из Йоккхача АтагIа. Юрта Совета депутат йола Ася СССР-а халкъа депутаташ харжара кийчъяьча агитцентре хьинар дола агитатор а яр. Шийна тIадилла моллагIа декхар тешшаме кхоачашду цо.

Книжкаш дешараша лоархIаш а сийдеш а библиотекарь я ший болх дукха безаш йола школьни библиотека заведующи Магомадова

С.-М. ЯСУЕВ,
библиотека читатель.

IАЛАМ ЛОРАДЕ

ХIана доадаьд додача хин сий?

Масса эзар шу хьалха доладеннад из лоаман дукъа босешка хиннача шан кIалхара, хIана аргда? Доккхий кхерий атта оаташ, цу хана а, хIанз санна, массаза а бирса долаш, чопаш беш а доккхий кхерий Iокхухьаш, лоаман чIожешкара арадаьнна, сапаргIага, ший лоIамагIа, атта дIаходахара ший воккхагIволча вешийца — Тийркаца дIаэра духьа додаш да из. Лай хий, доагIан хий, цIи йоаца хиш а, тоатолгаш а, ший оамалах дола Эсса а, Форданга а шийца эдеш долча Шолжас атагIашка йола даьгIенаши хьунаши хица IалашъяраX сага боккха пайда бу. Удаш, удаш, доагIа из хий дукхача хана денз, дIахо иштта, даха мегар из... из карадаха вола саг вецаре...

«Вахар — из са чуделла дола хий да», — иштта аьнна хиннад гIорваьнна волча немецки физиолога Раймана. ХIаьта, доккха маIан долаш да уж дешаш. Вай — нах ахане совгIа хих латташ долга аьлча тоаргда, хIаьта, вай хьоа — 85 процент хих латташ ба. Сийлахьа волча Петра ховш хиннадац из, амма, хин мах дика бовзаш хиннав из, цудухьа, Нева яхача хи чу нувхаш кхайса волча салтечоа чIоагIа етташ хиннай. Цу тайпара, нийрча гIулакх даь волча эпсара гIод тохаш хиннад, цхьаькхаза цу тайпара гIулакх деш из гучаваьлча, цох салте вора. «Хий бехьдергдоацаш», ша тIа гIолла Iан замалахьа дIаи-хьан аха бокъо ца еннар из ва...

ХIаьта хIанз... хIанз моллагIдар де йиш я: хIанз цхьанне еттаргьяц эпсараш, е, кхыча бесса аьлча, чиновникаш-бюрократаш дIабоахаргба аьлча атта кхералургбац. Грозный юллача хана керттера лард а бахьан а хинна долча Шолжа чу а моллагIчо а моллагIдар а Iочухоарцадеш латт: нувхаш, Ленинан Анисимован цIерагIча мехкдаьтта-перегонни заводий, кхыча предприятей залпови сбросаш. Республика столице кхаччалца 200 километр дIоаххалца наьха «терко» йоацаш дусац хий. Амма, Грозне деш долчунца нийсдича, из хьалха мел дийцар зIаргаш мара дац.

Городе феца ийна йолча хIамаех лаьца республикански газеташка хан-ханнахьа дувц. Из «загазованность» догIан хищца лаьтта а кхаьче, Шолжах дIакхет. Хица дIанйна йола тайп-тайпара зене йола хIамаш — боарамал дукха-дукхагIа я! ХIанз, Шолжара хий мала йиш ца хиларал совгIа, цу чу лувча а йиш яц. Цу мел долчо хий экологически хIалакдеш латт.

Вай мехка цхьаццайолча моллагIа цхьа додаш хий долча городашка хила вIаштIехьдаьннад са. ХIаьта уж городаш хозъеш додаш дола хиш дар. Масала, лохаш дукха гаьна даха дезац вай, Кизляре мара. Цун територе тIа дола Тийрка бердаш 4 километр йIоаххала чIоагIдаь да армировани бетонни плиташца. Финансови оагIонга диллача, сона хетац Кизляр Грознелла дуккха йIаьхагIа я аьнна. Фу бахьан долаш доаду вай курача Шолжа сий? Шолжа берда йисте я «Океан» яха тика. Цул йоккхагIа парадокс хургйий-те? ХIана аьлча, хьалха Шолжа шортта хинна дола цIена чкъарий а доацаш, кхыметтел пескарь а лоацаргбац. Футтарайна санна — «Океан» яха тика йиллай хин йисттел

Н. КРАСНОВ,
къахьегама ветеран.

Мишта техк цIераш?

Оаш а зийна хургда, керда даьча берах, къаьстта кIаьнках цIи туллача хана цIенттIарча гаргарча нахага мел бала хул, цох ши-шийна хозагIа хета цIи тилла гIерташ. Воай даьшта а дадаьшта а юкъе дикагIа, сийдолашагIа хиннача наьха цIераш тахка оарцагIдоал вай даьча берах. Дика традици я из.

Сийдолча наьха цIераш техк вай воаш дахача моттигех а: городех, юртех, улицех, учрежденеех, предприятех. ХIана аьлча, иштта кIоаргагIа ювш уж наьха тIехьений сакхетам чу. Тайп-тайпарча памятникаша, бюсташа, мемориальни улгаша, аламбекъаша йицъялийтац вайна цар цIераш.

Тха Наьсаре а ба цу тайпарча цIераша цIаккха а наьха дагара ца боалийта шоай хана цIихеза хинна нах: революционераш, цIе партизанаш, Сийлахь-боккхача Даймехна тIема турпалаш, Iаьдал доаккхача хана а керда вахар дуллача хана а из хьаллоацаш шоай са ца кходаь нах.

ХIаьта а, тахан перестройка лакхален тIара хьежача, цхьаккха лостам, хоадам, порядок йоацаш вIаштIехьдаьккхад, аьнна хет сона из политически а социальни а лоархIаме дола гIулакх. Цхьан хана конторашка багIача чиновникашта дагайоахарца цхьанкха тIехьале ца лоархIаш тийхка цIераш дукха я Наьсарерча города а юртий а улицех, кхыйолча тайп-тайпарча моттигех. ЦаI из да. ШоллагI-дале, царна юкъе хила а йоагIаш, юстара йиса цIераш а дукха я, къаьстта сталински гIелала юкъ хьанийцача.

Со-м историк вац. ХIаьта а къаман дага латта цIераш дукхагIа хилча бакъахьа хетар сона вай вахара сурт-сибата тIа дIалазъяь. Сона дика хетар, масала, тхоай районе эггара дикагIйолча улица, школа хьалтехача трафарета тIа ше валлалца гIалгIай истори, цар вахар Iомадеш хьавенача, историка-Iилманхочун Е. И. Крупнова цIи бIаргаяйча. Из укхаза йоацаш я. Уж мо йицъенна йиса цIераш-м дуккха а ювца йиш йолаш я. Царна когаметта тийхка чулоацам боаца цIераш а кIезига гургьяц шоана Наьсаре. «ГIибухера», «Малхбоалера», «Баьццара», «Шоссейни»... Берригa кегар ба-кх.

ВIалла бе-башха ца хеташ цхьан хана уж цIераш тийхкалга-м укх масало а хьахьокх. «ГIалгIай» цIерагIа цхьа улица я Назране. Цу улица малагIа сий даккха тиллай из къаман еза цIи, укхаза эггара тIехьайисачарех из хилча?

Сона а са къамах болча кхычарна а йоккха дегагIоз хургьяр аьнна, хет сона Махачкале, Орджоникидзе, Нальчике, кхычахьа из цIи тилла улица я аьнна, хезача. Иштта дега тоам хургбар аьнна хет сона, тхоаш долча хьоашалла баьхкача а укхаза бахаш болча а тайп-тайпарча кхыча къамех болча наха шоай даьхений, шоай мехкий цIерагIа йола улицаш гIалгIашкахьа я аьнна хезача а. Из дага а деха, дукха ха йоацаш цхьа предложени-м еннай аз райисполкома цIерах. Союзни 15 республика 15 цIи лелаеш йола 15 улица хилар чIоагIа сийлен хургдар, аьнна хет сона. Цул совгIа, цу цIераша шоаш а дакъа лоацаргдар интернациональни бувзам чIоагIбеча а къамашта юкъера эздела боарам лакхбеча а.

Сона хетаргахьа, цу цIерий истори довза а цу юкъе таханарча хувцамашка хьежжа эргалонаш яха а лаьрхIа районни комисси вIашагIъеллача бакъахьа дар.

М. ЦАРОЕВ,
Наьсарен райсобеса заведующи.

ПРИЗЫВНИКА ДИ

Герзаццарча Низашка гIулакх де баха ха хьатIаихачалехьа дукхха хьалхагIа болалу советски кагий нах армейски вахарга кийчбала, бIухой гIулакхаш Iомаде. Эскаре гIулакх де мел дика кийчбеннаб кагирхой хьажар санна шера шозза чакхдоах вай республике призывника Деношт. Из гIулакх кагирхошта тIемахой юххьанцара кийчо Iомаеш беча балха традици а хинна дIаэттад.

Ухх деношка Грозне хилар аргIанара призывника Ди. Из дIадоладелар В. И. Ленина цIерагIча майда тIа. Ухказа хиннача митинге эскаре гIулакх де болхараш даькъала бувцаш, цар толаме гIулакх дар, боккхагIболча бIухой сийлахьа традицеш йоаггIача тайпара цар дIахо яхьар ловш митинге къамаьлаш дир НГIАССР военни комиссара И. Н. Куницына, тIема а къахьегама а ветерана Н. Г. Батлука, запасерча къонача бIухой республикански совета председатела, бIухочо-интернационалиста А. Зулаева.

Митинг чакхъяьнначул тIехьагIа С. Орджоникидзе цIерагIча стадионе дIайолаелар спорта военно-прикладной тайпаех йола призывникий яхьаш. Цига кагийча наха дIахьекхар бIухо хилара кийчлуш шоаш Iомаяь говзалаш. Масала, защитни средстваш сихагIа дIайохка хар, кхыдола тайп-тайпара спортивни ловзараш дар.

Спорта военно-прикладной тайпаех хиннача яхьашка эггара хьалхара моттиг а ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома карара кара тела кубок а яьккхар Сунженски районерча команда, шоллагIа моттиг — Наурски районера баьхкараша, кхоалагIа моттиг — Урус-Мартановски района команда.

БIарчча хьанийцача призывника ди дика чакхдаьнна дале а, яхьий керттерча судахочо Н. П. Григорьева ма аллара, цхьадола кхоачамбоацараш а нийсделар укхаза. Цхьайолча районашкара командаш тIехьайиса яьхкар призывника ди дездеча

Н. Кобиашвиле сурташ тIа гуш да призывника ди долча хана хинна митинги, военно-спортивни яхьаши.

С. ТЕМИЕВ.

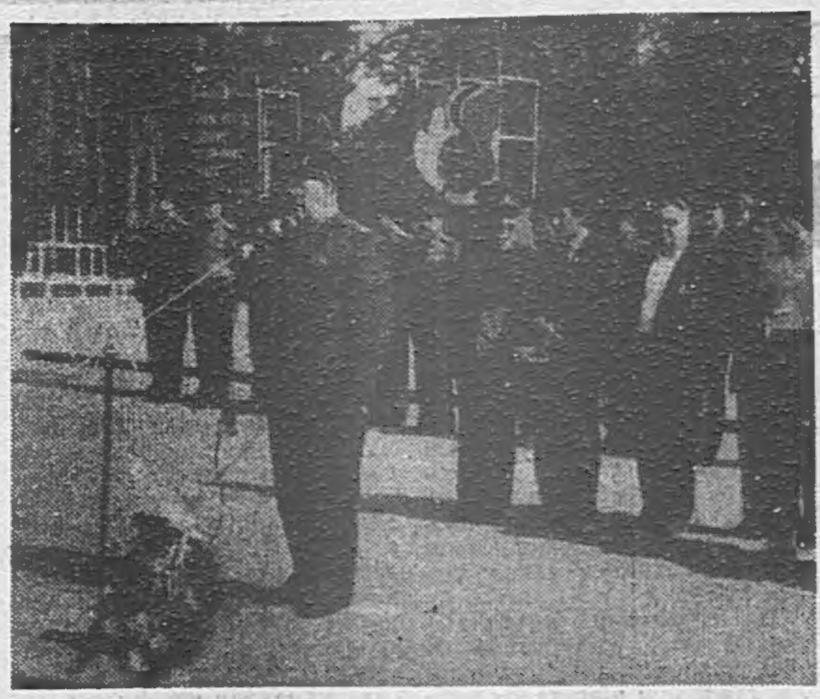

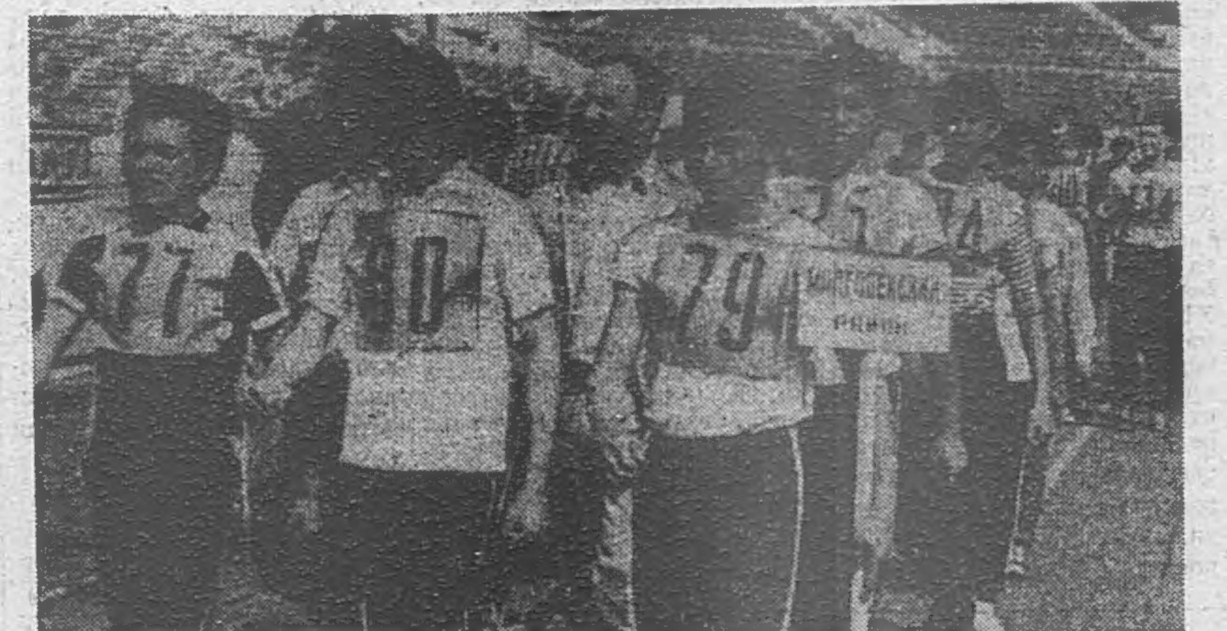

Грозне арадаьннад

Халкъа къонгаш

Ухх деношка Нохч-ГIалгIай книжни издательстве кепатеха арадаьннад Чахкиев Капитона «Баьте зоахалол» яха дукхача хана денз цун кхоллам безараша сатийса дола книжка. Из книжка оттадаьр а, цунна йола дешахьалхе язъяьр а ва республике вовзаш вола литературовед а, литературни критик а Мальсагов Або.

Из книжка кийчдарах а, арахецарах а Чахкиева кхолламах а лаьца тха корреспондентаца шийн хиннача къамаьле Мальсагов Абос аьлар:

— Белгалде доагIа Чахкиев Османа Капитон 36 шера мара ваьха воацилга. ХIаьта из ха а къона воллаше хьакхийттача халача лазаро паргIата ца воалийташ яькхай цо.

Из ваь хиннав 1924 шера 5 сентябре Мочкъий-Юрта. ХIаьта цун эггара хьалхара поэтически произведенеш кепаетта йолаенна хиннай цун 12 шу даьннача хана денз. Масала, 1937 шера «Сердало» газета тIа кепатеха хиннай цун «ЦIе Эскар», «Даьхе», ишттa кхыйола стихаш.

Тоьал дика къахьийга хиннад цо Сийлахь-боккхача Даймехка тIом латтача шерашка а. Цу хана дукхха а стихаш язъярал совгIа, из болх беш хиннав республикански радиокомитете диктор а, таржамхо а волаш.

Къаьстта дукхагIа а, дикагIа а къахьега волалу из вай республика юхаметтаоттаяьчул тIехьагIа. Цу замах цун произведенеш каст-каста кепаетташ араювл «Сердало» газета тIа, «Даьхе», «Къона дегаш» яхача а ишттa кхыча а сборникаш тIа. Уж каст-каста хоз республикански радио чу гIолла а.

Цхьабакъда, поэт дийна волча хана духхьал «Нана-Наьсаре» яха цхьа сборник мара арадаьннадац цун.

ХIаьта 1960 шера из валар бахьан долаш кепатоханза йисар цун цу замах язъяь яьнна а, язъяь яланза а йола дукхха произведенеш. Керттерча даькъе царех ла хIанз эггара хьалха кепатеха дола цун шийтта дувпар.

Белгалде доагIа, Чахкиев Османа Капитона шийх керттерча даькъе поэт - лирик лоархIаш хиннaлга. ХIаьта, из бахьан долаш ше мел яздаьча а, язде дIа мел доладаьча а прозаически йоазоний башха дукха йоакхо еш хиннавац из. Лоацца аьлча, ше мел даьча прозаически йоазонех «кхоачаш ца хулащ дика йоазонхочун гIулакх» лоархIаш хиннав из. Масала, ше валалехьа яздаьчаваскета тIа керттерча даькъе шийн дувцарех лаьрхIа яздаь хиннад цо «йоазонхо волча сага чIоагIа йоккха мулк я аз кхеютар» аьнна. ХIаьта цунна керттера тешал а да ше дийна волча хана цо царех цхьаннена а кепатехийта ца хилар.

Лоацца аьлча, халача лазаро кIалвита вола йоазонхо догдоахаш хиннав шийн прозаически йоазонаш каракхаьчача саго уж тоадергхиларах, царех ше эцаргхиннача тайпара пайда эцаргхиларах, цо шийга кхаьчача сийленах дакъа ца луш ше вутарг ца хиларах.

Иштта, 1960 шера йоазонхо венначул тIехьагIа цо лаьрххIа шийн гIовга лоаттадаьча тIоаргаца чу диса хиннад дIахо йодача хана боккъонца йоазонхо хила лаьрхIа цо къаьстта прозаически жанре мел хьийга хинна къа, цу хьакъехьа цо мел гулдаьри дIа мел яздаьри.

Белгалде доагIа, царех духхьал язде дIадоладаь хиннараш мара юхе ца дуташ, вокхарна «Баьте зоахалол» яхача книжка тIа хIанз кепатехалга.

— Або, Капитона кхолламга наха сатувса дукха ха ма йий, тIакха сенца дувзаденна да хIанз мара цун книжка ара ца далар?

— Из мел новкъа дале а, 1986 шера мара вIаштIехьдаланзар са а, со санна болча кхыча наьха а Чахкиев Капитона даь уж йоазонаш бIаргаго а, довза а. Нохч-ГIалгIай йоазонхой Союза правленес тIадиллаpагIа цун деррига йоазонашта рецензи язъяьча сонен, иштта соца цхьана цу комиссена юкъе болх беш хиннача гIалгIай кхыболча йоазонхошта Боков Ахьмадан, Ведзижев Ахьмадан, Плиев Махьмад-СаIидан гучадаьлар башха дукха хало е ца езаш царех дукхагIдараш кепатохара кийчде йиш йолаш долга.

— Мишта хилар шун из книжка арахецилга?

— 1987 шера Нохч-ГIалгIай книжни издательствос йоазонхочун дик-дикагIа йола хьалха кепатеха а, кепатоханза а йола поэтически а прозаически а произведенеш чулоацаш дола книжка кийчде, аьнна сайна тIадиллараpгIа, аз из гIулакх чIоагIа хозахетарца кхоачашдир.

Юххера а са ала безам ба цу книжка юкъе яха дукхагIйола произведенеш аз духхьал йоагIаш йола редакторски правка мара па еш, шоаш йолчча тайпара йиталга. ХIаьта из-м моллагIча автора книжкана а деш хIама ма дий.

ХIаьта хIанз из книжка кепатеха арадаьннача хана вIалла шеко а йоацаш со белгалде йиш йолаш ва цаI — ше дукха халонаш лайнеи, халкъа вахар дика дайзаи саг хиларга хьежжа, Чахкиев Османа Капитона дика вIаштIехьдаьнна хиннад шийн дукхача говзамеча йоазонашца вайнаьха хьаьнала, вахари цIена дог-уйлеи, гойта, тайп-тайпарча хIамай а, наьха а, Iалама а говзаме сурт-сибат дилла.

Сона хетарехьа, цу книжках дикка доккха совгIат хургда гIалгIай литература цIенача дегаца мел дезача зIамига а боккха а мел болча наха.

ХIаьта вIалла а сай сийле дага ца кхоабаш, цIенача детаца из книжка арахецара кийчдеш къахьийгача сона геттара боккха дегалоIам хургба нагахьа санна цун автора хийттача тайпара из книжка вIаштIехьдаьккхадале.

Ховш ма хиллара, моллагIа вола саг а гIадвода шийгара дика гIулакх бIаргадайча, из наха лаьрхIача. ХIаьта къаьстта доккхал де дезаш хIама ма дий ше Iоваь, хьалхевaьча халкъа культура а, литература а, искусство а дегIайоалаяра къахьийгача наьха баьнна аьттув шерра дIабовзийталга. Иштта тайп-тайпарча хана сайгара даьннача дикача гIулакхех лерхI аз хIанз вайца боацаш болча Беков ДордагIа Тембота, Гойгов Сипсой Iадал-Хьамида, Муталиев Хьажбийкара, Албаков Джабраила, Чахкиев Капитона, говзамеча йоазоний книжкаш вIаштIехьдаха а, шеррача наха дIадовзийта а сай вIаштIехьдалар.

— ТIайсагIача хана кхы малагIча гIалгIай йоазонхой а Iилманхой а кхоллам вай книжни издательстве гIолла арахецилга ловргдар хьона?

— ХьатIадоагIача 1990 шера 150 шу дуз гIалгIай цIихеза этнограф а, фольклорист а хинна Ахриев ЧагI ваь. Мел доккха хIама хургдар меттахьа цун говзаме йоазонаш чулоацаш дола книжка а арадаьлча. ХIаьта уж а сога дерригаш а вIашагIтеха долаш да. Цул совгIа, 1962 шера денз дукхача вай мехкарча архивашка а, библиотекашка а болх бещ аз гулъяь, сога йолаш я 1928 шера денз «Сердало» газета тIа кепаетташ ара мел йийнна «Темаркъий» фельетонаш. Мел йоккха говзамеча деша ганз я меттахьа из! Из-м гIалгIай халкъа вахара бIарчча энциклопеди ма йий! «Темаркъий фельетонаш» аьнна из книжка арадалар боккхача лоархIаме хургдар гIалгIай къаман истори, быт, культура, вахар кIоаргагIа довзара.

Халкъа бовза беза шийн дик-дикагIа бола къонгаш.

Интервью яьр —
Х. АУШЕВА.

ЦХЬАККХА ВИЦВЕННАВАЦ,
ЦХЬАККХА ДИЦДЕННАДАЦ

ЦУН ТIЕМА ШЕРАШ

Цу кхаьннех цхьаннена а ховш дацар шоаш дIаболабаьча наькъах бухсоццаш хьахургдар малагIа да. Амма, бокъонца ховр цаI: фунагIа-моллагIа даь а, нагахьа санна эше вахар дIаденна а, кхоачашъе еза шоашта енна тIема задани — моастагIчун дийна «мотт» караболабе беза. Из декхар кхоачашде белгалваьккхавар эрсе Климов, нохчо Хайтаев, гурже Кутешвили. ЧIоагIа лорабала безаш а бар моастагIчун тыле болха доттагIий, хIана аьлча, массанахьа а лаьттах ехха минаш йоахкар.

ВIаши оагIув хьаллацар, ший са дIаденна а новкъост Iоажала кIалхарваккхар закон а хинна дIаэттадар цар полке, дуккхача къамех болча нахах из вIашагIтеха яле а, цхьан дезала цIагIара санна дар полкера, хIара цун подразделенера хьал. Цудухьа, хIара дийнахьа яхар санна, моастагIчунца хулача тIемашка наха гойтача сага дикагIйолча оамалаша, къонахчало бIарг бузар Мувсай.

...Листтача хьунагIа, дахчах даьча цхьан цIагIа дIанийсъеннаяр фашистски батальона йоккха йоаца штаб. Цунна гаргагIертачча хана корагIа аракхийттача сердалонга цIаьхха хоаелар цхьа Iаьржа хIама. Разведчикашта гучадаьлар из штаб лораеш вола часовой волга. КIезиг-дукха сабарде дийзар цар штабе немций дукха ба е бац хьежаш. Когашта кIал эккха тарлуча минал а кхерамегIа дар гуш латташше а моастагIчунна каравахар.

— КIантий, оаш укххаза сабарделаш, аз тайжжа тохаргда шоана цигара хьал,— аьнна, текхха штаба тIаваха соцам бир Кутешвиле, — нагахьа санна ха тIа латтар дIавакхха са аьттув боале, цу чу вахар са нийслой наIар тIа соццалаш...

Массехк минот яьннача гIолла, штаба кIеззига гаргагIертача Хайтаевеи Климовеи бIаргадайра штаба юххе ши Iандаргla вIаши хьарчаш. ГIийло узам а беш, вIашкавахар ха деш лаьтта немец. Онда, лакхарча дегIара вола, хьалха, тIом болабалалехьа дика боксер хинна гуржий кIант меллашха нiI а йийлла штабе чувахар. Фийла вар, моллагIча миноте дIатоха автоматаш кийчъяь вола цун ши новкъост.

Вай бIухой ираза цу чу цхьа оберлейтенант мара кхы дийна дегI а дацар. Бага елла цIена портянка а йолаш, шийна из хьалха а ваькхха араваьлар штабера Кутешвили.

Атта бацар хIанз цIенгахьа леста бе беза никъ. Текхаш дукха никъ бе бийзар цар. Цу хьал тIа вар «веза хьаша» а. Цхьа ах километр хиллал ераш гаьна баьннача хана хьахезар акхарна шоай есара тIехьа даьккха оарц. Хьун юкъе кхаьча кхо бIухо, жIалеш а долаш шоашта тIехьабаьнна моастагIий бIарга а байна, лаьтта Iолийгар. «хьаша» шоашта юкъе а вуллаш. Дуне а лаьтта а доаттIаде гIерташ санна еттар вIашин автоматаш. Хьагуча суртах ераш боабаь мара юха ца берза, аьнна, немцаша чIоагIо яьчоа тара дар гIулакх. Герзаца юха духьала тIом а беш, текхаш юха тIехьашкахьа ухар вай бIухой. Сом-сомагIа йолча гаьнашта тIехьашкахьа а леч-къаш нейтральни полоса тIа кхаьчар ераш. Дехьара-сехьара маьженаш а лаьца Хайтаевеи Климовеи дIаудавора немций эпсар, хIаьта гIаьххьа тIехьа а сеца, цар никъ маьрша хилийтар духьа моастагIчоа духьала автомат етташ уж юхасецабора майрача бIухочо Кутешвилес.

Дукха кIоарга доацача доагIача хил дехьабовла кхоабир советски салтий, амма хала чов-м йир моастагIчун автомата пхо кхийттача Кутешвилена. Иштта, задани йизза кхоачаш а еш, дийна «мотти» чов хинна шоай ковкъости а воалавеш шоай штабе хьакхаьчар Хайтаеви Климови. Ца воалаш шийн мотт баьстача немецки эпсаро маьхера даннеш елар вай командованена, хIаьта майрача разведчикашта деза совгIаташ делар: Кутешвилена — «За отвагу», яха медаль, Хайтаевнеи Климовнеи — «За боевые заслуги» яхар.

— Майра, денал долаш кIантий бар соца разведке хиннараш, — дагалувц Мувса Якубовича. — Кхеравенна бIаргацIацкъам тохаргдолаш вацар Климов Андрюша, хIаьта Кутешвили-м ше ма ярра борз ма ярий!

...Бакъда, шийх лаьца дукха дувца тIера вац М. Хайтаев. Амма эггара майрагIа болчарех санна дувца йиш-м я Мувсайх а: Брест-Литовскера денз дIаболабенна цун тIема никъ чакхбаьннаб Москве, Сталинграде, Къулбаседа Кавказе, Заполярье, Крыме, Ленинграде, Курско-Орловски дуга оалача моттиге гIолла, Украина, Европа дуккхача мехкий лаьттан тIа гIолла когаш бетта безаш хиннав Хайтаев, тIехьара из никъ хьадаб 1945 шера Кенигсберге. Цигга кхаьчар цунга Котало яькха хиларах бола хоам. ХIаьта эскаре гIулакх дечара мукъаваьлар из 1946 шера. Дика вовзаш ва тIема ветеран ше вахаш волча Йоккхача АтагIа, каст-каста хул цун кагирхошцара вIашагIкхетараш. Наха лоархIаш, сий деш саг ва Хайгаев Мувса.

А. АРСАМИРЗАЕВА.

Iалама йист.
Х.-Б. ИСРАИЛОВА этюд.

Суда залера

БоагIаш баь бехк

Безаме гIулакх дацар Кадзоев Хьамида Хьадриса гаргарча наха а царна безаш бовзаш болчарна а Сунженски районе 1988 шера декабрь бетта дензр.

Фу бахьан воалаваьв ткъаь диъ шу мара даланза вола зIамига саг суде. Техкача гучадьаннар укх тайпара дар.

Назрановски района Наьсар-Керте вахаш вола Хьадрис «Нива» яхача служебни автомашинаца шийн гIулакха Сунженски района Карабулак яхача поселке венав. Шийн доттагIчунца вIашагI а кхийтта корта бохабу малар а менна шийна йовза йоI йолча хьоашалгIа ваха лаьрхIад цо. Ленина цIерагIча улицагIа ше бакъахьа венав мотташ кхыча наьха коа наIарга сигнал йийттай. Цига саг ара а ца ваьнна, эгIаз ваха, машин тIатеха коа наIараш йоха а яь, коа чуваьннав. Иштта кхы а кхаьннахьа бахача наьха коа наIараш а йохаяьй зIамигача саго.

Маца хиннад корта бохабу малар а менна йоI йолча кагий нах наIарга ахар сий долаш лоархIаш? Цхьанна къаман а хиннадац из дика лоархIаш. ХIаьта хIана нийслу уж санна дола саг а, тайпа а, къам а нийрча доакха гIулакхаш вай вахаре? Малав цу гIулакха бехке вар? Дукха хаттараш увтт. Хьадрис цаI вац вай тахан вувцар, уж санна бараш кхы а ба.

Зе-зулам даргдоаца гIулакхаш; масала саг йоагIачайодача пандар лакха ловзар де йиш яц, цунах дика дар далац, яхаш коа латтачар дохадаьд деррига а. — Фу де вода саг йоагIача, цига дала дезар дIаделча даьнад-кх из, — оал кагийча наха. Бакълув уж. Фу сакъердам ба царна. Даа-мала доацаш саг вац тахан.

Белгалдаккха деза, пандарах, ловзарах зе-зулам далар а кхераш саг йоагIача коа ха тIа этта латтарашта гац корта бохабу маларaш мел деза хьа тIа а кхухьийташ мелаш багIараш, хац-теш царна цунах малагIа зе-зулам доал?

Со фу ала гIерт аьлча, со гIерт вайнаьха эзделца, хоза хинна оамалаш вай вахарера дIа а яьнна, къаман сий довш хиннараш шерра юкъе хIана йоаржаеш латт ала.

Вайна ховш да, корта бохабу маларaш мелаш, наха зе-зуламаш деш, балха-тaка боацаш нах кхыметтел тайпана юкъе а нийсбелча, царца гаргало еш хиннаяц, цунах массанена а тIехтохам хулаш хиннаб.

ЦIагIа дас, нанас, балха общественни организацеша, кулгалхоша цахаддаш наха юкъе кхетама болх дIахьоре кIезигагIа хургдар вай вахаре зулам доала гIулакхаш.

Цхьаькха а да. ДIаяхача замалахьа вайнэха юкъе хинна хоза гIулакхаш кIезига хьеду вай. Кертах хьаьрваьнна водаш хиннавац хьалха зIамига саг йоI йолча, из водаш хиннав дIакхаччалца уйла еш, шийгара гIалат далар кхераш.

ХIаьта, вайнаьха оамалца мичча хана а йоI йолча кагий нах баха, цига сакъерда дIа-юха безам эца йиш йолаш хиннад, бакъда, корта бохабу маларaш а мелаш цига цатоамаш доахаш хиннадац цар. Цул совгIа, шийна еза йоI лораеш а хиннай зIамигача саго.

Кадзоев Хьадрис ше даь зулам дIатекхад, хIаьта хьаьтача из миштa нийсденнад ховш вац из. Материальни хьакъехьа ше даь зулам дIатекха дале а, такха хала да цо нанна, йижарашта, вежарашта, гонахьарча наха. Къаьстта шийна йовзаш йолча йиIий дега даь зулам. Сенца тоьхаргда Кадзоева из?

Цхьаболчар ала тарлу — хIанз мара цу тайпара хIама даь саг вацар из. Балхара а еннай цунна дика характеристика. ХIаьта кхы а халагIа да дикача сагагара доккха гIалат даьлча, боаккхагIа хила без цунна бехк. Хьаькъал долаш волча сага ха декхарийла да корта бохабу малар мелча нийрча дар мара хьа ца делга.

Судо из деррига а техкача, цун бехк хилар шийна гучадьаннадале а Кадзоевна малагIа мел ха тоха еза къоастадеча хана, судо чоте лаьрхIар цо наха даь зулам корта бохабу малар менна даь хилар. ХIаьта а производственни тешал тIехьа хилар а шийн бехк тIа а нийца дехке ваьнна хилар а бахьан долаш Кадзоевна тоавара балхаш дергдолаш таIазар даьд судо.

Т. ХАШАГУЛЬГОВА.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

НАЬКЪА ЛЕЛАЮ ЧЕМОДАНАШ

ОтпускагIа е командировкагIа водаш наькъа кхухьа чемодан чIоагIа эшаш я.

Московски кожгалантерейни фабрике чIоагIача а кIаьдача а конструкцех хьаяь йига, хоза, дикка хIамаш чухувшаш чемоданаш я Грозненски универмаге.

Мах — 8 сомагара 38 сомага кхаччалца.

«Универмаг» объединени.

ХЬАМСАРА ЭЦАРХОЙ!

ХIара дото издели — искусства шийн тайпара произведени я. Цудухьа доккхала аьннарг хургдац дотогIа яь пхьегIаши украшенеши цIаккха а къалац аьлча.

ДотогIа яь ювелирни изделеш «Алмаз» яхача тика чу шоай эцархошка хьежаш я.

Адрес: Ленина проспект, 6.

Выставке дувла!

«Алмаз» яхача тика чу 12 мая денз 20 мае кхаччалца хургья дезача маьхегIа дола кхерий юкъе ца хьош хьаяь йола дошо хIамаш йохка выставка.

Выставка ассортименте да гIозараш, гIалкхаш, кулонаш, хIаьта иштта корунд яха кхера чуоттабаь дола гIозараш а.

Тхо чIоагIа дог-тийша да шоашта хоза хийтта йола дошо хIама оаш эцаргхиларах.

Адрес: Ленина проспект, 6.

ТЕЛЕВИДЕНИ

11 МАЙ

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.20 — 120 минот.
8.35 — Мультфильмаш.
9.05 — «Тишина» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
10.50, 15.30, 16.40 — «Кердадараш».
11.00 — Берий сахьат (французски метта уроннаца).
12.00 — «Никъберий клуб».
15.45 — «Юрта горизонташ». «Возвращение хозяина» яхача документальни фильма премьера.
16.10 — «Живет на свете песня» яха Пятигорскера передача.
16.45 — Ленин юхавешаш. В. И. Ленинас — социализм хьалъяра чоалхаленех.
17.30 — «...Ялхайтта шу, даланзеи боккхагIен».
18.15 — «Iаьдал — Советашка». Региональни проблемаш къоастаеча моттигерча Iаьдала органий лоархIам (Астрахански область).
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Мертвая зона» яхача документальни фильма премьера.
19.20 — Боккхийчарна дола мультфильмаш.
19.40 — Литературно - художественни видеоканал. 1-ра дакъа.
21.00 — «Ха».
21.40 — Литературно - художественни видеоканал. 2-гIа дакъа.
23.10 — «Тахан дунен тIа».
23.25 — Литературно - художественни видеоканал. 3-гIа дакъа.

II ПРОГРАММА

10.05 — «Вай беш».
10.35, 11.35 — А. Т. Твардовский «Василий Теркин». 7-гIа класс.
11.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 7-гIа сери.
12.55, 22.30 — «Кердадараш».
17.00 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 8-гIа сери.
12.55 22.30 — «Кердадараш».
17.00 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 8-гIа сери.
17.50 — Информационни программа (гIалгIай меттала).
18.00 — «Вай кандидаташ». Р. Гайтамиров (нохчий меттала).
18.20 — «Друзья и враги доктора Бутейко» яха документальни фильм
18.50 — Информационно-музыкальни программа.
19.15 — Боахама расчет юкъейоалайича (Назрановски мельзавод). (гIалгIай меттала).
19.45 — «Вай кандидаташ». «Ичкерия» яхача Ножай-Юртовски района АПО председатель Р. Бисултанов.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «В стране веселой детства» яха мультфильм. 2-гIа дакъа.
20.15 — Илли оалаши халха ювлаши я къонах.
20.30 — Дунен велогонка. Польшера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 8-гIа сери.
22.40 — «Случай с Фемидой» яха документальни фильм

12 МАЙ.

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

17.00 — Бераштa оахкоргех.
17.30 — Бола уш болча спортсменашта чемпионаша дукхьехамаш.
18.15 — «Интерсигнал».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Тамашин оалхазар». Мультфильм
19.10 — «Ер шоана мог».
19.40 — «Каратаь» яха телеочерк. Саранскера передача.
20.00 — «Теш» яхача документальни фильма премьера. 1-ра фильм
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Теш» яхача документальни фильма 2-гIа фильм.
22.50 — «Из хиннад... хиннад...».
23.10 — «Взгляд» яха передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика
8.15 — «Чем будем помянуты» яха Iилма-довзийтара фильм.
8.30 — «Бурчолгаш, бурчолгаш, бурчолгаш...» яхача Iилма-довзийтара фильма премьера.
8.40, 9.35 — Истори. 7-гIа класс. М. В. Ломоносов.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — ПТУ дешархошта. Физика.
10.35 — Н. В. Гоголь. «Шинель» 8-гIа класс
11.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 8-гIа сери.
12.55 — Ритмически гимнастика.
13.25. 00.05 — «Кердадараш».
17.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм 9-гIа сери.
17.55 — «Кердадараш».
18.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 10-гIа сери.
19.05 — Информационни программа (нохчий меттала).
19.15 — «Нохчий мотт Iомабу вай». (Юхагойтар).
19.45 — Информационно-музыкальни программа.
20.10 — «Бийса даькъала хийла шун бераш!».
20.20 — «Социальни хьашташкахьа вийрза» (нохчий меттала).
20.50 — Вай кандидаташ. СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химзаводa аппаратчик У. С.-С. Махмудов (нохчий меттала).
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 9-гIеи 10-гIеи сереш.
23.35 — Дунен велогонка. ГДР-ра передача.

радио

ЕРА, 11 МАЙ

7.45 — Сихдар юхаувзар.
7.55 — 8.00 — Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Концерт.
11.15 — «Патриот» яха передача (нохчий меттала).
11.30 — Хьай професси езача хана. Зарисовка (нохчий меттала).
11.45 — 12.00 — Болхлой уйлаш.
15.15 — 15.30 — Музыка.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Пятилеткен коммунисти.
17.36 — «Фольклорные жемчужины» яха циклера передача.
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала)
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — «УнахцIено». радиожурнал (нохчий меттала).

ПIАЬРАСКА, 12 МАЙ

7.45 — 8.00 — «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Мартовски (1989 ш.) КПСС ЦК решени вахара юкъейоалаяр! «Агропрома! гIулакхаши проблемаши» (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 — «Предприяти кизга — дикал» (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 — «Иллешца шо долча венав со» яха циклера передача.
15.15 — 15.30 — Публициста бIаргашца перестройка (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Къахьегамга хьежжа ду сий» (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — Концерт.
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — РСФСР заслуженни артиста М. Дугаева 50 шу дизара йола «Судьба и роли» яха передача (нохчий меттала).

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктохама секретара — 22-84-68; отделий; партийни вахара — 22-53-12, промышленностен транспортен — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75. 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22 89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов; партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттеи деношка